

Metodički pristupi književnom djelu Augusta Šenoe

Kolar, Mihaela

Master's thesis / Diplomski rad

2013

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:034015>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-27**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet

Diplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i Povijesti

Mihaela Kolar

Metodički pristupi književnom djelu Augusta Šenoa
Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Jakov Sabljic

Osijek, 2013.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. ŽIVOT I DJELO AUGUSTA ŠENOEA	5
3. ŠENOINA DJELA U METODIČKOJ LITERATURI	8
3.1. Osnovna škola	9
3.2. Srednja škola	13
4. <i>POVJESTICE, PROSJAK LUKA I ZLATAROVO ZLATO</i> U METODIČKOJ LITERATURI	
4.1. <i>Povjestice</i>	16
4.2. <i>Prosjak Luka</i>	21
4.3. <i>Zlatarovo zlato</i>	25
5. NASTAVNE OBRADU <i>POVJESTICA, PROSJAKA LUKE I ZLATAROVA ZLATA</i>	
5.1. <i>Povjestice</i>	30
5.2. <i>Prosjak Luka</i>	32
5.3. <i>Zlatarovo zlato</i>	34
6. NOVI METODIČKI PRISTUPI <i>POVJESTICAMA, PROSJAKU LUKI I ZLATAROVU ZLATU</i>	
6.1. <i>Povjestice</i>	36
6.2. <i>Prosjak Luka</i>	39
6.3. <i>Zlatarovo zlato</i>	41
7. <i>KARAMFIL S PJESNIKOVA GROBA</i> – MOGUĆNOST OBRADU U OBVEZNOJ NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA	
7.1. Jedan metodički pristup <i>Karamfilu s pjesnikova groba</i> u izornoj nastavi Hrvatskoga jezika	44
7.2. Prijedlog metodičkog pristupa pripovijetki <i>Karamfil s pjesnikova groba</i> u obveznoj nastavi Hrvatskoga jezika	46
8. ZAKLJUČAK	48
9. POPIS LITERATURE	49

Sažetak

August Šenoa jedan je od najznačajnijih hrvatskih književnika 19. stoljeća pa stoga ne iznenađuje velik broj njegovih djela u nastavnim planovima i programima za osnovnu i srednju školu. U osnovnoj i srednjoj školi obrađuju se i njegove pjesme (*Budi svoj!*), *Povjestice*, romani (*Zlatarovo zlato*, *Seljačka buna*, *Prosjak Luka*, *Čuvaj se senjske ruke*), pripovijetke, feljtoni i programski tekstovi. Od Šenoina velikog opusa izabrana su najpoznatija djela koja se u osnovnoj školi obrađuju kao lektirna djela, dok se u srednjoj školi obrađuju i njegove pjesme, feljtoni, pripovijetke i romani za lektiru. U metodičkoj literaturi najviše pozornosti dano je *Povjesticama* (prvom Šenoinu djelu s kojim se djeca susreću u svom školovanju) te romanima *Prosjak Luka* i *Zlatarovo zlato* i zbog toga će se ovaj rad temeljiti na dosadašnjim metodičkim pristupima navedenim djelima te autoričnim prijedlozima, odnosno novim metodičkim pristupima. Prvo će biti riječi o navedenim djelima u metodičkoj literaturi, zatim u živoj nastavi te prijedlozi za bolji rad. Osim toga u radu će biti dan i prijedlog interpretacije djela za koje autorica smatra da bi se trebalo obraditi u obveznoj nastavi (pripovijetka *Karamfil s pjesnikova groba*). Zbog važnosti Šenoinih djela za razumijevanje književnosti druge polovice 19. stoljeća potrebno je usavršavati metodičke pristupe kako bi učenici što više sudjelovali na nastavi i došli do vlastitih zaključaka o navedenim djelima.

Ključne riječi: August Šenoa, metodički pristupi, povjestice, romani, pripovijetka

1. UVOD

U radu se govori o metodičkim pristupima književnom djelu Augusta Šenoe. Cilj je rada prikazati različite mogućnosti interpretacije Šenoinih djela, točnije *Povjestica*, kraćeg romana *Prosjak Luka* i povijesnog romana *Zlatarovo zlato*.

U prvom poglavlju prikazan je život i književno stvaralaštvo Augusta Šenoe. Drugo poglavlje obuhvaća pregled Šenoinih djela u metodičkoj literaturi – nastavnom programu, čitankama i priručnicima. Budući da se djela Augusta Šenoe analiziraju u osnovnoj i srednjim školama, korisno je vidjeti koja su to djela i na koji su način prezentirana učenicima.

U trećem poglavlju navedeno je nekoliko metodičkih pristupa iz metodičke literature, odnosno metodičkih članaka i nekoliko priručnika za Šenoina djela *Povjestice*, *Prosjaka Luke* i *Zlatarovo zlato*. Primjeri metodičkih pristupa preuzeti su iz literature kako bi se prikazali različiti metodički pristupi u nastavnom ostvarenju.

Četvrto je poglavlje posvećeno nastavnim obradama *Povjestica*, *Prosjaka Luke* i *Zlatarovog zlata* u živoj nastavi. Ti su nastavni pristupi provjereni osobnom prisutnošću na nastavi (sat analize *Prosjaka Luke*) i razgovorom s nastavnicom Katicom Mikić u osnovnoj te Mirjanom Bogdanović u srednjoj školi (gimnaziji).

U sljedećem poglavlju autorica predlaže svoje metodičke pristupe za analizu *Povjestica*, *Prosjaka Luke* i *Zlatarovog zlata* na nastavnim dvosatima. Autorica je pritom kombinirala nastavne sustave kako bi učenici u analizi imali što raznovrsnije zadatke te što uspješnije analizirali navedena djela.

U idućem poglavlju ovoga rada prezentiran je metodički pristup *Karamfilu s pjesnikova groba* u izornoj nastavi. Ta je pripovijetka vrlo važna zbog poruka koje šalje, a autorica smatra da je prikladno pripovijetku uvrstiti u obvezni program za gimnazije. Zbog toga na kraju donosi svoj metodički pristup pripovijetki koji bi svakako bilo dobro primijeniti u živoj nastavi.

Zadnja dva poglavlja sadrže zaključak i literaturu. U zaključku je donesena sinteza cjelokupnog rada, sažeto su komentirani rezultati istraživanja analiziranih djela te važnost Šenoinih djela u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju.

2. ŽIVOT I DJELO AUGUSTA ŠENOEA

August Šenoa rođen je u Zagrebu 1838. godine u vrijeme najvećeg uspona ilirske ideologije. Nakon pučke škole pohađao je gimnaziju, a zatim upisao studij prava u Zagrebu koji je nastavio u Pragu, ali ga nije završio. Kao pisac Šenoa se počeo afirmirati 1862. godine kada je iz Praga pisao svoje prve političke analize za zagrebačke novine *Pozor*. Iz Praga je otišao u Beč uređivati dva književna časopisa *Glasonošu* i *Slawische Blätter*, a 1866. godine konačno se vraća u Zagreb.

U novinski je članak uveo feljtonska obilježja – duhovitost, jezgrovitost, miješanje stvarnosti i fikcije. Ti su elementi do izražaja došli u njegovim *Praškim listovima*, a posebno u trodijelnim feljtonskim člancima *Vječni Žid u Zagrebu*. Ipak, *Zagrebulje* su njegovi najpopularniji feljtonski zapisi. Teme o kojima je pisao bile su različite, npr. opis svakidašnjice, političke intrige, domoljublje, malograđanski život itd. Godine 1865. objavio je programski članak *Naša književnost* o trenutačnom stanju u hrvatskoj književnosti, izrazio je nezadovoljstvo tadašnjom književnom produkcijom. Osim toga, bio je nezadovoljan i stanjem u Hrvatskom zemaljskom kazalištu te je imao i nekoliko kazališnih rasprava s Dimitrijem Demetrom od kojega je 1868. preuzeo mjesto ravnatelja središnjeg hrvatskog kazališta sve do 1870. godine. Kao dramaturg i kazališni savjetnik (od 1870. do 1881.) reformirao je hrvatsko glumište uvodeći na pozornicu djela francuskih pisaca Scribea i Sardoua, ali nije napisao ni jedno zapaženo dramsko djelo. Napisao je građansku dramu *Ljubica* u kojoj je prikazao negativnosti toga društva, ali publika nije bila pripremljena za jedan takav komad pa je drama doživjela neuspjeh. Prevodio je i razna djela s nekoliko stranih jezika tako da je neprestano bio zauzet, ali to ga nije sprječavalo da se posveti pisanju u gotovo svim žanrovima.¹

Šenoa je napisao i mnogo pjesama, ali nije objavio ni jednu zbirku jer je vjerojatno i sam bio svjestan da mu lirski iskaz nije jača strana. Od domoljubnih pjesama najpoznatija je *Budi svoj!*, a svakako treba spomenuti i novi podžanrovski oblik u poeziji koji je on prvi oblikovao, a to su povjestice. Motivi narodne predaje i povijesne teme koje je upotrebljavao pri pisanju imali su zadatak prosvjećivanja ljudi i podsjećanja na slavne trenutke hrvatske povijesti. Najpoznatije povjestice su: *Kameni svatovi*, *Kugina kuća*, *Propast Venecije*, *Postolar i vrag*.

Iako je pisao u gotovo svim literarnim žanrovima, slavu su mu donijele pripovijetke i romani. U tom je području uspio ostvariti većinu svojih programsko-teorijskih zamisli. Dok su mu romani pretežno povijesne tematike, u pripovijetkama Šenoa progovara o problemima

¹ Slobodan Prosperov Novak, *Povijest hrvatske književnosti, Od Bačanske ploče do danas* (Zagreb: Golden marketing, 2003.), 227. – 229.

svojega vremena otvarajući na taj način teme kojima će biti zaokupljeni hrvatski realisti 80-ih godina. Prva njegova pripovijetka bila je *Turopoljski top* (1865.). U pripovijetki *Barun Ivica Šenoa* otvara temu propadanja seljačkih zadruga nakon ukidanja kmetstva, a u *Kanarinčevoj ljubovci* i *Vladimiru* govori o propasti plemstva. Društvene procese na relaciji selo – grad opisao je u kraćem romanu *Prosjak Luka*, a u *Branki* temu neshvaćenog intelektualca u njegovu društvenu okružju. Šenoa je u svojim pripovijetkama nastojao opisati ljudsku narav individualaca, a izbjeci crno-bijelu tehniku u njihovom opisu. Smatrao je da pisac najviše mogućnosti za stvaralačku, umjetničku kreativnost ima opisivanjem čovjekovih individualnih, emocionalnih stresova te psihičkih trauma nastalih zbog sukoba s društvenim i moralnim konvencijama u cjelini.

Šenin uzor prilikom pisanja povijesnih romana bio je Walter Scott, a smisao pisanja povijesnih romana objasnio je sam Šenoa govoreći da se analogijom između prošlosti i sadašnjosti narod mora dovesti do spoznaje samog sebe. Iznimnom sposobnošću fabuliranja Šenoa je privukao čitateljsku publiku iako u svakom romanu možemo naići na slične ljubavne epizode te lik intriganta koji pokreće radnju, a ujedno je i nositelj sudbina pojedinih likova. Osim romantičarskih scena s ljubavnim epizodama, u svakom romanu nailazimo i na glavne junake koji su povijesne osobe. Šenoa je detaljno proučavao povijesnu građu koju je zatim uklopio u roman pa zbog toga možemo pročitati vjerne opise povijesnih prostora, običaja i odnosa među povijesnim likovima. Dakle, u romanima nailazimo na zanimljiv splet romantičarskih i realističkih elemenata: struktura je romana romantičarska, a većina likova i opis ambijenta tvore realističke elemente romana.

Prvi Šenin povijesni roman *Zlatarovo zlato* (1871.) poslužio je kao uzor za pisanje ostalih njegovih romana. U romanu postoje dvije paralelne radnje, povijesno-javna i intimno-privatna. Intimno-privatna sfera (ljubav između Pavla i Dore) gotovo je prevladala nad povijesnom. Roman *Čuvaj se senjske ruke* napisao je 1875. godine, a *Seljačku bunu* 1877. godine. Radnja tih romana podređena je povijesnim činjenicama. U njima također postoji usporednost povijesnoga događaja i ljubavne priče. *Diogenesa* je Šenoa napisao na nešto drugačiji način. Naime, roman se temelji na dijaloškom obliku kao osnovi dinamike i dramskog obilježja radnje. Zadnji roman *Kletva* nije dovršio. Roman je izlazio u *Viencu* u dijelovima, ali nije ga završio zbog bolesti (upale pluća) i na kraju smrti 1881. godine. Umjesto njega dovršio ga je Josip Eugen Tomić.

Ono što kod Šeinina rada treba posebno izdvojiti njegova je briga za hrvatski književni jezik. Među prvima je u hrvatskoj književnosti izgradio jezičnostilski književni kanon. Dosljedno je upotrebljavao standardni oblik štokavskog književnog jezika, a u

pitanjima jezičnog literarnog izraza uzor mu je bio Mihovil Pavlinović. Šenoa je tadašnja jezična dostignuća, pogotovo Zagrebačke filološke škole, primjenjivao u svojim djelima, ali također je upotrebljavao riječi koje su se upotrebljavale u narodu. Smatrao je da je temelj hrvatskoga jezika štokavština, ali uzimao je i riječi iz drugih narječja. Oblikovao je književni jezik kakvim će se koristiti generacija hrvatskih realista. Zbog svojega plodnog književnog rada i golemog doprinosa hrvatskoj književnosti ubraja se među najveće hrvatske književnike, a njegova djela popularna su i danas.²

² Miroslav Šicel, *Povijest hrvatske književnosti, Knjiga I., Od Andrije Kačića Miošića do Augusta Šenoe (1750. – 1881.)* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2004.), 274. – 282.

2. ŠENOINA DJELA U METODIČKOJ LITERATURI

U brojnim književnoteorijskim, književnopovijesnim i književnokritičkim radovima poznatih znanstvenika (Miroslava Šicela, Slobodana Prosperova Novaka, Ive Frangeša, Antuna Barca, Dubravka Jelčića i drugih) izrečen je vrijednosni sud o Šenoinu književnom stvaralaštvu i to s književnoteorijskih, idejno-filozofskih i metodoloških gledišta. Ta raznolika literatura, u kojoj je Šenoino stvaralaštvo proučeno i vrjednovano, omogućila je i metodička proučavanja. Unatoč tome, treba istaknuti da cjelokupna metodička teorija i praksa na odgovarajući način ne prate nova književno-znanstvena dostignuća. Još uvijek o Šenoi i njegovu stvaralaštvu nema dovoljno metodičkih radova pa možemo reći da Šenoa kao najveći pisac svoje epohe nije sustavno metodički proučavan. To naravno ne znači da o njegovom stvaralaštvu ne postoji određena metodička građa. Ta se građa nalazi u različitim izvorima: nastavnim programima, čitankama, školskoj lektiri, priručnicima za nastavnike i učenike, metodičkim monografijama, člancima i raspravama te različitim radijskim i televizijskim emisijama.

U ovome radu autorica je proučavala metodičke članke, nastavni program, čitanke za osnovnu i srednju školu (gimnazija i četverogodišnje strukovne škole), priručnike za nastavnike i učenike kako bi utvrdila zastupljenost Šenoinih djela u osnovnim i srednjim školama.

3.1. Osnovna škola

Nastavnim programom za osnovnu školu³ određeno je da se učenici⁴ prvi put sa Šenoom i njegovim stvaralaštvom upoznaju u šestom razredu preko *Povjestica*. *Povjestice* se nalaze na popisu obvezne lektire (među prva tri lektirna djela koja su obvezna.) Na širem popisu lektire za sedmi razred nalazi se Šenin roman *Čuvaj se senjske ruke*, a o nastavniku⁵ ovisi hoće li izabrati to djelo za čitanje. U osmome razredu na širem popisu lektire ponuđena su dva Šenoina djela, a nastavnik, ako odluči da učenici čitaju Šenoino djelo, može birati između kraćeg romana *Prosjak Luka* i pripovijetke *Branka*. Iz navedenoga se može zaključiti da je u osnovnoj školi naglasak stavljen na Šenoina prozna djela, dok se u srednjoj školi situacija ipak mijenja.

Što se tiče srednjoškolskog programa, on općenito pripovjednu prozu uključuje u književnopovijesni i književnoteorijski okvir. U književnoteorijskom okviru pripovjedna se proza pojavljuje u programskoj cjelini *Proza*, a u književnopovijesnom okviru uključuje se u književnopovijesna razdoblja.⁶

Što se tiče gimnazije, nastavnim je programom⁷ određeno da se učenici sa Šenoom susreću u prvom razredu. Naime, u nastavnoj cjelini *Epika*, odnosno nastavnoj temi *Roman* kao primjer povijesnog romana ponuđen je roman *Zlatarovo zlato* koji je ujedno lektirno djelo pa ga učenici moraju pročitati u cijelosti. U drugome razredu nema Šenoinih djela, dok se njegovo stvaralaštvo u trećem razredu analizira u nastavnoj cjelini *Protorealizam*. Učenici se upoznaju detaljnije sa Šeninim životom i stvaralaštvom pa je tako od njegove lirike izdvojena domoljubna pjesma *Budi svoj!*, kao primjer posebne lirsko-epske vrste dan je ulomak povjestice *Propast Venecije*, a za lektiru je predložena pripovijetka *Prijan Lovro* te povijesni roman *Seljačka buna*. Nastavnici odabiru kao lektirno djelo *Prijana Lovru* jer se to djelo nalazi u ispitnom katalogu za državnu maturu. U četvrtom se razredu ne analiziraju Šenoina djela, a nema ih ni na popisu lektire. Čitanke za osnovnu školu uglavnom prate nastavni program i prezentiraju učenicima Šenoina djela po nastavnom programu, dok u priručnicima nailazimo na prijedloge metodičkih pristupa djelima iz udžbenika, ali ne svim.

³ *Nastavni plan i program za osnovnu školu (HNOS)*, (Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006.), 25. – 51.

⁴ U daljnjem tekstu bilježit će se samo oblici za muški rod *učenik*.

⁵ U daljnjem tekstu bilježit će se samo oblici za muški rod *nastavnik*.

⁶ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja* (Zagreb: Školska knjiga, 2005.), 422.

⁷ *Nastavni planovi srednjih škola; nastavni programi za hrvatski jezik, povijest i etiku u srednjim školama, Glasnik Ministarstva prosvjete i športa RH*, 1995., posebno izdanje broj 2, 151. – 161.

U čitanci za šesti razred osnovne škole *Dveri riječi 6*⁸ učenicima je prezentiran ulomak povjestice *Postolar i vrag. Dveri riječi 6, priručnik za učiteljice/učitelje hrvatskoga jezika za 6. razred osnovne škole*⁹ predlaže interpretaciju ulomka u interpretacijsko-analitičkom nastavnom sustavu, zatim slijede zadatci za učeničko izražavanje i stvaranje, prijedlozi za aktualizaciju teme, zanimljivosti i upute za čitanje lektire. Također, u nastavnim listićima za lektiru uz navedenu čitanku dana su pitanja za interpretaciju povjestica *Postolar i vrag, Kameni svatovi, Kugina kuća, Smrt Petra Svačića i Šljivari*.

*Hrvatska čitanka za 6. razred*¹⁰ sadrži ulomak povjestice *Kameni svatovi*, a u *Priručniku za učitelje hrvatskoga jezika u šestom razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Olge Jambrec i Ante Bežena*¹¹ ponuđen je jedan metodički pristup koji će autorica prikazati u sljedećem poglavlju. Čitanka *Krila riječi 6*¹² donosi ulomak povjestice *Kameni svatovi. Krila riječi 6, priručnik za učitelje uz čitanku za šesti razred*¹³ daje jedan prijedlog za analizu povjestica za lektiru, a taj će metodički pristup također biti prikazan u sljedećem poglavlju. Čitanka *Radost čitanja 6*¹⁴ donosi povjesticu *Kameni svatovi* u cjelini. Osim toga, u navedenoj čitanci pronalazimo i domoljubnu pjesmu *Budi svoj!*. U priručniku *Radost čitanja 6, priručnik za nastavnike*¹⁵ ponuđen je jedan metodički pristup za analizu pjesme *Budi svoj!*. Pitanja u navedenim udžbenicima pomažu učenicima pri interpretaciji, ponuđeno je nekoliko zadataka za samostalan rad na satu te nekoliko pitanja za učenike koji žele znati više.

Iako se po nastavnom programu učenici sa Šenoininim djelom mogu susresti ako odaberu lektiru *Čuvaj se senjske ruke*, zanimljivo je spomenuti da čitanka *Krila riječi 7*¹⁶ sadrži tri ulomka iz romana *Zlatarovo zlato*. Naime, učenicima su kao primjeri portretiranja osoba prezentirani opisi triju likova iz tog povijesnog romana (Magde, Grge Čokolina i Dore

⁸ Nada Babić, Dinka Golem i Dunja Jelčić, *Dveri riječi 6, hrvatska čitanka za šesti razred osnovne škole* (Zagreb: Profil, 2005.), 174. – 175.

⁹ Nada Babić i dr., *Dveri riječi 6, priručnik za učiteljice/učitelje hrvatskoga jezika za 6. razred osnovne škole* (Zagreb: Profil, 2007.), 294. – 299.

¹⁰ Olga Jambrec, Ante Bežen, *Hrvatska čitanka za 6. razred osnovne škole*, (Zagreb: Naklada Ljevak, 2009.), 112. – 116.

¹¹ Slavica Kovač i Mirjana Jukić, *Priručnik za učitelje hrvatskoga jezika u VI. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU Olge Jambrec i Ante Bežena* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2009.), 166. – 167.

¹² Skupina autora, *Krila riječi 6, čitanka za šesti razred osnovne škole* (Zagreb: Školska knjiga, 2007.), 136. – 140.

¹³ Sonja Vršić i Suzana Jurić, *Krila riječi 6, priručnik za učitelje uz čitanku za šesti razred* (Zagreb: Školska knjiga, 2008.), 186. – 190.

¹⁴ Zvonimir Diklić, Joža Skok i Dunja Merkle, *Radost čitanja 6, hrvatska čitanka za šesti razred osnovne škole* (Zagreb: Školska knjiga, 2009.), 35. – 38.

¹⁵ Zvonimir Diklić, Joža Skok i Dunja Merkle, *Radost čitanja 6, priručnik za nastavnike* (Zagreb: Školska knjiga, 2009.), 177. – 178.

¹⁶ Skupina autora, *Krila riječi 7, čitanka za 7. razred osnovne škole* (Zagreb: Školska knjiga, 2007.), 140. – 144.

Krupićeve). U čitanci *Hrvatska čitanka za 7. razred osnovne škole*¹⁷ (izdanje 2005. godine) nailazimo na ulomak povjestice *Mila Gojslavica*, dok u istoj čitanci u izdanju iz 2009. godine¹⁸ nema ni jednog Šenoina djela. *Priručnik za učitelje hrvatskoga jezika u VII. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU AUTORA Olge Jambrec i Ante Bežena*¹⁹ ne donosi metodički pristup Šenoinih djela. Čitanka *Radost čitanja 7*²⁰ donosi ulomak iz romana *Čuvaj se senjske ruke*. Svakako treba spomenuti udžbenik *Dveri riječi 7*²¹ koji donosi ulomak iz pripovijetke *Prosjak Luka*. Osim toga, u čitanci je kao primjer balade navedena Šenoina pjesma *Ribarova Jana*. U priručnicima *Krila riječi 7, priručnik za učitelje uz čitanku za sedmi razred*²² i *Radost čitanja 7, priručnik za nastavnike*,²³ Šenoina djela metodički nisu obrađena, a u priručniku *Dveri riječi 7, priručnik za učiteljice/učitelje hrvatskoga jezika za 7. razred osnovne škole*²⁴ autori predlažu jedan metodički pristup *Prosjaku Luki* te pjesmi *Ribarova Jana* kombinacijom interpretacijsko-analitičkog i korelacijsko-integracijskog nastavnog sustava. Nastavni listići za lektiru ne sadrže pitanja za Šenoin roman.

U osmom razredu učenici na širem popisu lektire imaju kraći roman *Prosjak Luka* i pripovijetku *Branka*, a kako navedena djela nisu u obveznoj lektiri, u udžbenicima za osmi razred nailazimo na razlike. Tako npr. *Hrvatska čitanka za 8. razred osnovne škole*²⁵ učenicima prezentira ulomak iz romana *Prosjak Luka*, dok *Priručnik za učitelje hrvatskoga jezika u VIII. razredu osnovne škole*²⁶ uz navedeni udžbenik ne sadrži metodički pristup tom ulomku. Čitanka *Radost čitanja 8*²⁷ učenicima prezentira ulomak iz pripovijetke *Branka*, ali u

¹⁷ Olga Jambrec i Ante Bežen, *Hrvatska čitanka za šesti razred osnovne škole* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2005.), 14. – 17.

¹⁸ Olga Jambrec i Ante Bežen, *Hrvatska čitanka za šesti razred osnovne škole* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2009.), 32. – 34.

¹⁹ Slavica Kovač, Jasna Dunatov i Jadranka Tomas, *Priručnik za učitelje hrvatskoga jezika u VII. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Olge Jambrec i Ante Bežena* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2009.)

²⁰ Zvonimir Diklić, Joža Skok i Dunja Merkler, *Radost čitanja 7, hrvatska čitanka za 7. razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2009.), 106. – 110.

²¹ Nada Babić, Dinka Golem i Dunja Jelčić, *Dveri riječi 7, hrvatska čitanka za sedmi razred osnovne škole* (Zagreb: Profil, 2007.), 25. – 27. (*Prosjak Luka*) 187. – 188. (*Ribarova Jana*)

²² Biserka Petrović, Ingrid Šlosar i Marica Zrilić, *Krila riječi 7, priručnik za učitelje uz čitanku za sedmi razred* (Zagreb: Školska knjiga, 2007.)

²³ Zvonimir Diklić, Joža Skok i Dunja Merkler, *Radost čitanja 7, priručnik za nastavnike* (Zagreb: Školska knjiga, 2009.)

²⁴ Nada Babić i dr., *Dveri riječi 7, priručnik za učiteljice/učitelje hrvatskoga jezika za 7. razred osnovne škole* (Zagreb: Profil, 2007.), 67. – 70; 366. – 371.

²⁵ Olga Jambrec i Ante Bežen, *Hrvatska čitanka za 8. razred osnovne škole* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2009.), 117. – 119.

²⁶ Slavica Kovač, Vesna Dunatov i Jadranka Tomas, *Priručnik hrvatskoga jezika u VIII. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Ante Bežena i Olge Jambrec* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2009.)

²⁷ Zvonimir Diklić, Joža Skok i Dunja Merkler, *Radost čitanja 8, hrvatska čitanka za 8. razred osnovne škole* (Zagreb: Školska knjiga, 2010.), 120. – 123.

priručniku *Radost čitanja 8*²⁸ nema prijedloga za interpretaciju navedenog ulomka kao ni lektirnog djela. Čitanke *Dveri riječi 8*²⁹, *Darovi riječi 8*³⁰ te *Krila riječi 8*³¹ ne sadrže ulomke navedenih Šenoinih djela pa ih nema ni u sljedećim priručnicima: *Dveri riječi 8, priručnik za učiteljice/učitelje hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole*³², *Priručnik za učitelje 8 uz udžbenik Darovi riječi*³³ i *Krila riječi 8, priručnik za učitelje uz čitanku za osmi razred*³⁴. Ipak, treba napomenuti da uz čitanku *Dveri riječi 8* učenici imaju posebne nastavne listiće za lektiru, a među pitanjima za lektirna djela nalaze se i pitanja o romanu *Prosjak Luka*.

U čitankama za osnovnu školu prilikom interpretacije Šenoinih djela prevladavaju pitanja unutar interpretacijsko-analitičkog nastavnog sustava. Postavljanjem pitanja o likovima, mjestu i vremenu radnje te kompoziciji provjerava se učenikovo razumijevanje pročitano ulomka ili cjelovitog djela, a to je osnova za daljnju analizu i učenje novih književnih pojmova. Budući da je riječ o osnovnoj školi, pitanja unutar navedenoga nastavnog sustava prikladna su jer polaze od književnog predloška i razumijevanja djela, ali u svakoj su čitanci ponuđena i pitanja za samostalan i istraživački rad za učenike koji žele znati više. Svakako treba pohvaliti zadatke za samostalan rad jer učenici koje književnost više zanima mogu dodatno istraživati i čitati ostala Šenoina djela te nisu ograničeni na interpretacijska pitanja. Dakle, općenito govoreći, u čitankama se mogu pronaći pitanja različite težine – interpretacijska, korelacijska i problemska (ovisno o razredu) tako da nastavnik može kombinirati pitanja i kod učenika polako razvijati kritički odnos prema određenom djelu koji do izražaja dolazi u srednjoj školi.

Priručnici za osnovnu školu dosta pomažu nastavniku u planiranju nastavnoga sata. Bilo da je riječ o kraćim natuknicama ili razrađenoj pripravi za određenu nastavnu jedinicu, priručnici nude korisne savjete, nastavnici se proces nastoji usmjeriti na učenike tako da oni aktivno sudjeluju na nastavi, a nastavnik ih usmjerava. Kao i u čitankama, u priručnicima također prevladava interpretacijsko-analitički nastavni sustav što je i razumljivo jer je riječ o osnovnoj školi, ali uvijek je ponuđeno i nekoliko vrsta kreativnih ili istraživačkih zadataka.

²⁸ Zvonimir Diklić, Joža Skok i Dunja Merkler, *Radost čitanja 8, priručnik za nastavnike* (Zagreb: Školska knjiga, 2009.)

²⁹ Nada Babić, Dinka Golem i Dunja Jelčić, *Dveri riječi 8, hrvatska čitanka za osmi razred osnovne škole* (Zagreb: Profil, 2007.)

³⁰ Zvonimir Diklić i Joža Skok, *Darovi riječi 8, hrvatska čitanka za 8. razred osnovne škole* (Zagreb: Školska knjiga, 2006.)

³¹ Skupina autora, *Krila riječi 8, čitanka za 8. razred osnovne škole* (Zagreb: Školska knjiga, 2007.)

³² Nada Babić i dr., *Dveri riječi 8, priručnik za učiteljice/učitelje hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole* (Zagreb: Profil, 2007.)

³³ Zvonimir Diklić i Joža Skok, *Priručnik za učitelje 8 uz udžbenik Darovi riječi* (Zagreb: Školska knjiga, 2003.)

³⁴ Jadranka Miliša i Nataša Jurić, *Krila riječi 8, priručnik za učitelje uz čitanku za osmi razred* (Zagreb: Školska knjiga, 2007.)

Priručnici su vrlo korisni nastavnicima i olakšavaju im rad, ali nastavnik svakako treba voditi računa o učeničkim sposobnostima i prilagoditi predložene metode rada i zadatke njihovom znanju i interesima.

3.2. Srednja škola

U čitankama za gimnazije nailazimo na širi izbor Šenoinih djela iako ne donose svi udžbenici jednak izbor iz Šenoina stvaralaštva određen nastavnim programom. *Čitanka 1, udžbenik za 1. razred gimnazije*³⁵ ne donosi ni jedno Šenoino djelo propisano nastavnim programom, dok u čitanci *Književni vremeplov 1*³⁶ nailazimo na dva ulomka iz romana *Zlatarovo zlato*. Taj je roman lektirno djelo, analizira se unutar nastavne cjeline *Epika* te nastavne teme *Roman* kao primjer povijesnog romana. Čitanka *Književnost 1*³⁷ donosi ulomak iz *Zlatarovog zlata* isto kao i *Čitanka za 1. razred gimnazije*.³⁸ U *Priručniku 1 uz Čitanku 1 skupine autora za 1. razred gimnazije*³⁹ ukratko je ponuđeno nekoliko ideja za interpretaciju romana.

U drugome razredu gimnazije nema Šenoinih djela, a u trećem je Šenoinu životu i stvaralaštvu posvećena nastavna cjelina *Protorealizam* u *Čitanci 3, udžbeniku za 3. razred gimnazije*.⁴⁰ Na početku cjeline učenici dobivaju informacije o Šenoinu životu i stvaralaštvu, a zatim slijedi detaljna analiza Šenoinih djela koja su određena nastavnim programom. Učenici se prvo upoznaju s programskim člankom *Naša književnost*, zatim pjesmom *Budi svoj!*, ulomkom povjestice *Propast Venecije* te ulomcima iz lektirnih djela – *Seljačke bune* i *Prijana Lovre*. Učenici također u čitanci mogu pročitati i uvod u Šenoine feljtone *Zagrebulje* pa se na kraju cjeline upoznaju s gotovo svim žanrovima u sklopu kojih je Šenoa pisao. Čitanka *Književni vremeplov 3*⁴¹ također donosi ista djela kao i prethodna, ali malo drugačijim redoslijedom. Šenoina se djela analiziraju u nastavnoj cjelini *Protorealizam i realizam*, odnosno u nastavnoj temi *Protorealizam*. Učenici se prvo upoznaju s njegovom poezijom preko pjesme *Budi svoj!* te ulomka povjestice *Propast Venecije*. Nakon toga slijedi podnaslov

³⁵ Božica Jelaković i Vesela Mađerić, *Čitanka 1 za 1. razred gimnazije* (Zagreb: Školska knjiga, 2003.)

³⁶ Dragica Dujmović-Markusi, *Književni vremeplov 1, čitanka iz hrvatskoga jezika za treći razred gimnazije* (Zagreb: Profil, 2007.), 147. – 154.

³⁷ Dragutin Rosandić, *Književnost 1, udžbenik za 1. razred gimnazije* (Zagreb: Profil, 1996.), 138. – 140.

³⁸ Skupina autora, *Čitanka 1, udžbenik za 1. razred gimnazije* (Zagreb: Školska knjiga, 2003.), 84. – 87.

³⁹ Mirjana Živny, *Priručnik 1 uz Čitanku 1 skupine autora za 1. razred gimnazije* (Zagreb: Školska knjiga, 2003.), 69. – 73.

⁴⁰ Skupina autora, *Čitanka 3, udžbenik za 3. razred gimnazije*, (Zagreb: Školska knjiga, 2003.), 51. – 82.

⁴¹ Dragica Dujmović-Markusi i Sandra Rossetti-Bazdan, *Književni vremeplov 3, čitanka iz hrvatskoga jezika za treći razred gimnazije* (Zagreb: Profil, 2010.), 146. – 169.

Književni program s programskim člankom *Naša književnost* i pitanjima o članku. Najviše je mjesta posvećeno Šenoinoj prozi. Učenicima je prvo ponuđen ulomak iz pripovijetke *Prijan Lovro* s pitanjima za interpretaciju, a zatim posebni podnaslov *Šenoin povijesni roman* nudi dva ulomka iz romana *Seljačka buna*. U priručniku uz *Čitanku 3 za treći razred gimnazije*⁴² ponuđeni su kraći metodički savjeti za uvođenje učenika u život i stvaralaštvo Augusta Šenoe, ali ti savjeti nisu osmišljeni u određenom nastavnom sustavu. Savjeti su raspoređeni po udžbeničkim jedinicama. Čitanka *Književnost 3*⁴³ Šenoi također posvećuje nastavnu cjelinu donoseći prvo podatke o piscu i razdoblju, zatim pjesmu *Budi svoj!* i ulomak povjestice *Propast Venecije* pa ulomak iz *Prijana Lovre*. Nakon toga slijedi ulomak iz *Seljačke bune*.

Pitanja za analizu u navedenim udžbenicima raspoređena su tako da učenici prvo odgovaraju na pitanja vezana uz sam tekst (interpretacija), a zatim slijede pitanja za samostalan rad i posebni zadatci te zanimljivosti za one koji žele znati više. U navedenim čitankama analiziraju se Šenoina djela kako su predviđena nastavnim programom s ciljem da se učenici upoznaju s različitim žanrovima u sklopu kojih je pisao. Jedino na taj način učenici mogu shvatiti njegov književni program te zaključiti koliko je bio uspješan. U četvrtom razredu gimnazije nije predviđeno čitanje ni jednog Šenoina djela.

U udžbenicima za četverogodišnje strukovne škole Šenoina se djela čitaju u prvom i trećem razredu. U *Čitanci 1 za 1. razred četverogodišnje srednje strukovne škole*⁴⁴ nailazimo na ulomak iz *Zlatarova zlata*. Udžbenici za treći razred *Hrvatski jezik, jezično izražavanje i književnost III.*⁴⁵ te *Hrvatski 3*⁴⁶ Šenoina djela prezentiraju u okviru nastavne cjeline *Predrealizam (Šenoino doba)*. Učenici nakon upoznavanja sa životom i radom Augusta Šenoe čitaju povjestice *Postolar i vrag* i *Ribarovu Janu* te pjesmu *Budi svoj!*. Od proznih djela učenici čitaju ulomak *Zlatarovog zlata*, a roman čitaju i u cijelosti jer je na popisu lektire za treći razred.

Šenoinim je djelima u trećem razredu srednje škole posvećena nastavna cjelina *Protorealizam* pa učenici imaju priliku bolje upoznati njegovo književno stvaralaštvo. U prvom se razredu kao lektirno djelo čita povijesni roman *Zlatarovo zlato*, a u trećem se učenici upoznaju s ostalim žanrovima. U čitankama i priručnicima za srednju školu također

⁴² Mirjana Živny, Majda Bekić-Vejzović i Lidija Farkaš, *Priručnik 3 uz Čitanku 3 skupine autora za treći razred gimnazije* (Zagreb: Školska knjiga, 2003.), 33. – 41.

⁴³ Dragutin Rosandić, *Književnost 3, udžbenik za 3. razred gimnazije* (Zagreb: Profil, 1996.), 53. – 79.

⁴⁴ Davorka Horvatek-Modrić i dr., *Čitanka 1 za 1. razred četverogodišnje srednje strukovne škole* (Zagreb: Školska knjiga, 2003.), 141. – 144.

⁴⁵ Marija Zinka, Jasna Šego i Jelena Vignjević, *Hrvatski jezik, jezično izražavanje i književnost III., udžbenik za 3. razred četverogodišnjih strukovnih škola* (Zagreb: Profil, 2003.), 116. – 130.

⁴⁶ Vlado Pandžić, Josip Kekez i Mile Mamić, *Hrvatski 3 – jedinstveni udžbenik za 3. razred strukovnih tehničkih (četverogodišnjih) škola* (Zagreb: Profil, 1998.), 63. – 79.

nailazimo na interpretacijska pitanja, ali ona su samo polazište za daljnju analizu u problemskom i korelacijsko-integracijskom nastavnom sustavu. Problemska i korelacijska pitanja zahtijevaju od učenika viši stupanj razmišljanja, odnosno kritički odnos prema romanu, a za to je potrebno književnoteorijsko i književnopovijesno znanje. Pitanja su prikladna i inovativna, autori čitanki i priručnika nastojali su raznovrsnim pitanjima potaknuti učenike na razmišljanje o temama o kojima Šenoa progovara u svojim djelima, a najvažnije je da se teme navedenih djela aktualiziraju i na taj način približe učenicima. Ako se tema aktualizira, učenici će vidjeti da iz određenih djela ipak mogu nešto naučiti, neće im biti teško čitati lektire.

Kao zanimljivo i poučno lektirno djelo autorica rada predložila je Šenoinu pripovijetku *Karamfil s pjesnikova groba*. Pripovijetka uzvisuje domoljublje kao najvažniju vrijednost u životu, poučava da čovjek mora biti odan svojim korijenima unatoč svim poteškoćama te da se mora boriti za svoja uvjerenja. S obzirom na situaciju koja danas vlada u svijetu, bilo bi korisno učenike uputiti na prave vrijednosti, pomoći im da izgrade ispravan stav o sebi i svijetu, a to se može postići razgovorom o toj pripovijetki. Zbog toga autorica smatra da bi pripovijetka trebala biti na popisu obvezne lektire u srednjoj školi

4. POVJESTICE, PROSIAK LUKA I ZLATAROVO ZLATO U METODIČKOJ LITERATURI

4.1. Povjestice

Učenici se prvi put u svojem školovanju susreću s Augustom Šenoom, odnosno njegovim *Povjesticama* u 6. razredu osnovne škole. *Povjestice* se nalaze na popisu lektire za 6. razred i obvezne su za čitanje. U nastavku autorica donosi prikaz nekoliko mogućih metodičkih pristupa povjestici *Kameni svatovi* te daje metodički komentar na navedene pristupe.

U *Priručniku za učitelje hrvatskoga jezika u 6. razredu osnovne škole*⁴⁷ ponuđeni metodički pristup smišljen je u sklopu interpretativno-analitičkog, korelacijsko-integracijskog i problemsko-stvaralačkog nastavnog sustava. Nastavnik će na početku sata za motivaciju ponuditi nekoliko misli (na slikokazu ili nastavnom listiću), a učenici trebaju izabrati najzanimljiviju i objasniti njezino značenje. Neke od tih misli su sljedeće:

1. Nije blago ni srebro ni zlato, već je blago što je srcu drago.
2. Ključ životnog uspjeha leži u osam sati rada i osam sati spavanja. Treba nastojati da to ne bude istih osam sati.
3. Kad se ljubi, nema grijeha.
4. Sretan je čovjek koji radi posao koji voli i koji može od toga živjeti, pristojno živjeti.

Nastavnik može učenike za motivaciju pitati i znaju li legendu o postanku svojega mjesta, kako su je saznali te da je ispričaju. Nakon toga nastavnik će prijeći na najavu i lokalizaciju teksta. Prije slušanja ulomka povjestice *Kameni svatovi* nastavnik će učenicima objasniti nepoznate riječi kako bi mogli razumjeti tekst. Zatim će uslijediti interpretativno čitanje povjestice, tj. interpretativno govorenje glumca Zvonka Novosela. Za vrijeme emocionalno-intelektualne stanke učenici će razmišljati o svojim dojmovima, a objava doživljaja ostvaruje se na način da učenici trebaju zapisati svoj doživljaj teksta i povezati ga s mudrom izrekom čije je značenje objašnjeno na početku sata. Nastavnik će interpretirati povjesticu tako što će učenicima postaviti neka od sljedećih pitanja:

1. Što je potaknulo Augusta Šenou da napiše tu povjesticu? Koji se dio grada spominje?
2. Kako je prema legendi nastao Susedgrad?

⁴⁷ Kovač, Jukić, *Priručnik za učitelje hrvatskoga jezika u 6. razredu osnovne škole uz hrvatsku čitanku Olge Jambrec i Ante Bežena*, svi su citati iz čitanke preuzeti s popisa zadataka, str. 166. i 167.

3. Kada se događa radnja? Uspostavi slijed događaja.
4. Tko su likovi? Koji ti je lik najsimpatičniji? Izreci svoje mišljenje o mlinarici. Kakvo je njeno raspoloženje na početku povjestice, a što uzrokuje promjenu njezina raspoloženja? Izreci svoje mišljenje o mlinaru. Svoj odgovor potkrijepi navodom iz povjestice.
5. Kako je karakterizirana Janja, a kako sin? Slažeš li se s njihovom odlukom da se suprotstave mlinarici? Jesi li se ti kada suprotstavio roditeljima? Kakve su bile posljedice? Koje su posljedice u povjestici? Pročitaj stihove.
6. Je li događaj stvaran ili izmišljen?
7. Navedi sporedne likove. Kako pisac slika stare babe? Kakvo je tvoje mišljenje o tim starim ženama i njihovu prosuđivanju? Postoje li danas takva razmišljanja?
8. Prepoznaješ li pripovjedne tehnike koje Šenoa upotrebljava da bi ispričao i slikovito dočarao događaj? Kojim je stilskim izražajnim sredstvima ostvario slikovitost? Pronađi primjereza epitete, metaforu, kontrast, usporedbu i personifikaciju.
9. Povjestica je napisana u stihu. Istraži elemente ritma: vrstu stiha, opkoračenje, inverziju, riječi u vokativu, glagolske oblike, ponavljanje riječi.
10. Koji stih sadrži osnovnu misao djela?

Za sintezu će učenici još jednom pročitati povjesticu u sebi i odlučiti koji će lik biti na sceni. Učenici na kraju povjesticu čitaju po ulogama. Za samostalan rad nastavnik učenicima može zadati jedan od ovih zadataka:

- a) Napiši pismo mlinarici. Savjetuj je u trenutku kada je saznala da se sin ženi siromašnom Janjom.
- b) Povjesticu *Kameni svatovi* prikaži u obliku stripa.
- c) Skupina učenika za sljedeći sat treba osmisliti plakat kojim će prikazati stvaralaštvo Augusta Šenoe i napisati pet preporuka za čitanje ostalih povjestica Augusta Šenoe.

Ponuđeni metodički pristup vrlo je dobro osmišljen. Motivacija je prikladna i zanimljiva učenicima koji trebaju izraziti svoje mišljenje o mislima koje je nastavnik ponudio. Nastavnik je prije čitanja povjestice učenicima pojasnio nepoznate riječi što je svakako dobro jer učenici onda mogu u potpunosti shvatiti tekst. Pitanja koja je nastavnik predvidio za rješavanje dobro su osmišljena tako da učenici mogu na kraju sata doći do zaključaka o posebnosti povjestice, o lirskim i epskim elementima te kompoziciji. Zadatak u sintezi jako je dobar jer tu do izražaja dolaze stvaralačke sposobnosti učenika kao i u zadacima za

samostalan rad. Posebno je zanimljiv zadatak pisanja pisma mlinarici jer nastavnik tako može vidjeti kakav je stav učenika te na koji bi oni način riješili takav problem.

*Krila riječi 6, priručnik za učitelje uz čitanku za 6. razred*⁴⁸ nudi nešto drugačiji metodički pristup povjestici *Kameni svatovi*. Nastavnik će u motivacijskom dijelu učenicima uz pomoć slikokaza reći što su to povjestice te koje je teme Šenoa obradio u njima. Osim toga navest će i nekoliko najpoznatijih povjestica. Učenici će zatim pokušati objasniti sljedeće misli: *Život nije bajka. Kad se ljubi, nema grijeha*. Nastavnik će ih pitati misle li da roditelji katkad griješe i donose krive odluke za svoju djecu. Zatim će učenici napisati tri primjera iz vlastitoga iskustva kada su napravili nešto dobro i tri primjera kojima se ne bi mogli pohvaliti.

Interpretaciju povjestice nastavnik će organizirati tako što će učenici heurističkim razgovorom ili samostalnim radom odgovoriti na pitanja iz rubrike *Razumijem što čitam*. Nastavnik će zatim učenike podijeliti u skupine da bi uspjeli analizirati sve elemente povjestice. Tako će prva skupina dobiti nastavni listić s tablicom u koju će upisati temu djela, kompoziciju, stvarne i nestvarne događaje te mjesto i vrijeme radnje. Druga skupina dobit će nastavni listić s pitanjima s tablicom u koju će upisati pripovjedne tehnike – opis, dijalog, pripovijedanje te slikovitost – stilska izražajna sredstva (epiteti, prenesena značenja, usporedbe, personifikacije, kontrasti). Treća skupina dobit će nastavni listić s analizom likova. U tablicu će napisati osobine majke, sina i snahe. Četvrta skupina istraživat će ritam te će na nastavnom listiću dobiti tablicu u koju će upisati što utječe na ritam (odredit će vrstu rime, stih, ponavljanja, uočiti vokativ i glagolske oblike u povjestici). Osim toga napisat će i koja je osnovna misao djela. Peta će skupina dobiti nastavni listić s tablicom u koju će izdvojiti elemente lirskoga i epskoga u povjestici te utjecaj narodne pjesme. Nastavnik zatim učenicima govori koliko imaju vremena za taj zadatak, a nakon isteka vremena bira se predstavnik svake skupine koji izlaže rezultate rada svoje skupine. Sve skupine uključene su u analizu povjestice, dopunit će neke dijelove u analizi ako bude potrebno te najvažnije zapisati u bilježnicu. Nastavnik će ponoviti gradivo s učenicima tako što će im dati da naprave kartice za brzo učenje s najvažnijim pojmovima koje su naučili, a to su *povjestica, kompozicija i epska književnost*.

Nastavnik također na kraju sata može aktualizirati temu tako što će učenike pitati što je grijeh. Nakon toga učenici će iz teksta odabrati tri mudre misli koje su ih se najviše dojmile, pismeno ih objasniti i prokomentirati te potkrijepiti primjerima iz svakodnevnog života. Osim toga, nastavnik može učenicima ispričati neke zanimljivosti vezane uz tu

⁴⁸ Jurić, Vršić, *Krila riječi 6, priručnik za učitelje uz čitanku za 6. razred*, 186. – 190.

povjesticu (npr. stijene na Medvednici nazvane su *Kameni svatovi* zbog svoga izgleda) ili Šenou (u Zagrebu postoji Udruga umjetnika August Šenoa pa učenici mogu za zadaću saznati više o toj udruzi).

Metodički pristup iz navedenog priručnika vrlo je dobro osmišljen. Motivacija je zanimljiva, skupinski rad dobro organiziran, učenici surađuju da bi mogli riješiti zadatke, sve skupine dobivaju različita pitanja tako da su analizirani svi elementi povjestice. Posebno je dobro što nastavnik traži od učenika da iznesu svoja razmišljanja o temi, da navedu primjere iz svakodnevnog života, komentiraju izreke te da ponove naučeno.

Osim u osnovnoj školi, učenici se s *Povjesticama* susreću i u srednjoj školi, točnije u 3. razredu gimnazije u okviru nastavne cjeline *Protorealizam*. Tu se obrađuje više Šenoinih djela, od lirskih pjesama, povjestica do romana feljtona i programskog članka *Naša književnost*. Učenici tako mogu pročitati povjesticu *Propast Venecije*, a u *Priručniku 3 uz Čitanku 3 za 3. razred gimnazije*⁴⁹ predviđeno je da se ta povjestica čita kao lektira u cijelosti uz odgovaranje na sljedeća pitanja iz udžbenika:

1. Proanaliziraj glavni motiv i temu Šenoine povjestice.
2. Prati razvijanje ugođaja u prvoj slici i protumači smisao u izmjeni svjetlosti i tame, gradaciji tišine i slikanju prirodnih pojava.
3. Odredi početak radnje, odnosno najavu zapleta. Proanaliziraj epizodu kojom Šenoa upotpunjuje glavnu temu.
4. Izdvoji subjektivno i lirski oslikane motive.
5. Usporedi Šenoino viđenje života u domovini sa životom u Mlecima. Kakvi se osjećaji isprepleću u onom dijelu pjesme koji govori o stražaru i sudbini hrvatskoga naroda?
6. Na kojim pogrešnim pretpostavkama počiva uvjerenje mladih senatora o obrani Venecije?
7. Izdvoji auditivan leksik kojim Šenoa dočarava pobunu mletačkog puka i objasni funkcionalnost tih riječi u tekstu.
8. Kakve poglede na ustrojstvo vlasti i države izražava Šenoa tijekom cijele pjesme? Potkrijepi primjerima.
9. Izdvoji aforistički izraženo mišljenje o odnosu vlasti i puka. Pokušaj aktualizirati Šenoin aforizam primjerima iz suvremenog svijeta.⁵⁰

⁴⁹ Živny, Bekić-Vejzović, Farkaš, *Priručnik 3 uz Čitanku 3 za 3. razred gimnazije*, 35. – 36.

⁵⁰ Skupina autora, *Čitanka 3, udžbenik za treći razred gimnazije*, 67.

Ta pitanja prate sve sastavnice pjesme – temu, glavni motiv, kompoziciju, romantičarsko suprotstavljanje, emocionalan sadržaj, funkcionalnost leksika, aforizme i pjesničku poruku. Na taj način učenici donose vlastitu interpretaciju, a razgovor na satu temeljit će se na učeničkim odgovorima koji se dopunjuju, rješavaju se suprotstavljena mišljenja i donose određeni zaključci.

Nakon početnog razgovora i usporedbe učeničkih odgovora nastavnik zadaje nove zadatke, upoznaje učenike s problemskim pitanjima, objašnjava im način rada i rješavanja. Nastavnik će razred podijeliti u sedam skupina i svakoj skupini dati upute. Zadatak je istražiti romantičarska obilježja u povjestici *Propast Venecije*, a svaka će skupina istražiti neko od tih obilježja. Prva skupina treba istražiti utjecaj romantizma na izbor i oblikovanje teme i tematskih jedinica (motiva), druga skupina romantičarski odnos prema likovima (karakterizacija), treća skupina tipično romantičarsko ozračje – ugođaj u krajoliku i među ljudima, četvrta skupina hibridnu formu, odnosno miješanje stilova – epskih i lirskih obilježja, peta skupina pjesnikovo lirsko JA u pjesmi; građanski demokratizam i svjetonazor, šesta skupina kompoziciju pjesme, a sedma skupina treba usporediti strukturu pjesme *Propast Venecije* s Byronovom poemom *Putovanje Childea Harolda*. Nakon isteka vremena učenici izlažu ono što su zapisali, a za izlaganje se trebaju pripremiti svi učenici jer će iz susjednih skupina ostali učenici birati jednoga koji će izlagati. Nakon izlaganja i mogućih dopuna nastavnik će na ploču zapisati najvažnije u obliku sinteze.

Navedeni metodički pristup učenika stavlja u prvi plan, dok nastavnik usmjerava nastavni proces, upućuje učenike u zadatke i nadgleda njihov rad. Analiza povjestice organizirana je u nekoliko skupina, a svaka skupina interpretira jedan dio. Takvim načinom rada obuhvaćaju se važni elementi interpretacije, učenici dobivaju složenija pitanja, potrebno je određeno književnoteorijsko znanje za rješavanje zadataka. Nastavnik ne odabire predstavnika skupine, nego to rade učenici ostalih skupina. Na taj je način nastavnik „natjerao“ sve učenike na rad, jer se do samoga izlaganja ne zna tko je predstavnik skupine. Učenici su aktivni i sami zaključuju, nastavnik im ne nameće svoje mišljenje ni mišljenje književnih povjesničara. U nastavi je općenito najvažnije da učenici sami na temelju književnog predloška dođu do spoznaje, samim time lakše uče pa je zbog toga taj metodički pristup svakako dobro primijeniti u nastavi književnosti.

4.2. *Prosjak Luka*

Šenin kraći roman *Prosjak Luka* dio je školske lektire za učenike osmih razreda osnovne škole. Taj se roman nalazi na širem popisu lektire za 8. razred i nastavnik, ako odluči da će učenici čitati Šenino djelo, može birati između *Prosjaka Luke* i *Branke*. Iako nije na popisu za obveznu lektiru, nastavnici rado odabiru *Prosjaka Luku*, a i učenicima je roman prilično zanimljiv.

Dragutin Rosandić⁵¹ ponudio je nekoliko mogućih metodičkih pristupa navedenom djelu. Pritom navodi samo osnovne smjernice u okviru odabranih metodičkih sustava jer nije detaljno razrađivao svaku etapu sata. Prvi od metodičkih pristupa koje Rosandić predlaže u obradi toga romana je školska interpretacija (interpretacijsko-analitički sustav). Takav pristup zahtijeva odabir onih epizoda koje će se uključiti u organizacijsku shemu spomenutoga metodičkog sustava. Izbor epizoda ovisit će o recepcijskom kriteriju, odnosno odabrat će se one epizode koje će najviše zainteresirati učenike i uvesti ih u svijet romana. Interpretacija najzanimljivijih epizoda ujedno je i motivacija za samostalno čitanje djela kod kuće. Rosandić kao jednu od najzanimljivijih epizoda izdvaja onu u kojoj Luka dolazi do kolijevke Marina djeteta jer se tu otvaraju brojni vidici tematsko-idejne interpretacije romana. Sustav školske interpretacije afirmira fragmentni pristup romanu, tj. interpretaciju određenih dijelova što ujedno služi i kao motivacija za samostalno čitanje romana u cjelini. U okviru toga sustava otkrit će se temeljna obilježja romana te usmjeriti učenike na kritičko i stvaralačko samostalno čitanje kod kuće.

Idući sustav koji Rosandić predlaže u obradi romana *Prosjak Luka* je problemski sustav. Naime, roman pred učenike stavlja brojne probleme pa bi bilo jako dobro da nastavnik pri zadavanju romana za samostalno čitanje istakne nekoliko problema koji učenicima mogu poslužiti kao poticaj za problemsko čitanje teksta. Jedan od osnovnih problema u djelu koji će učenici zasigurno odmah prepoznati jest problem ljudske nesreće koja je proizašla iz međuljudskih odnosa. Luka je napušten još kao dijete, otpadnik je u društvu, nema nikoga svojega. Želi biti voljen i imati obitelj, ali ljudi mu to ne dopuštaju i zbog toga je on tragičan lik. Ako nastavnik učenicima zada problemsko čitanje teksta, učenici će onda u dnevnik čitanja zapisati probleme koje su uočili, a njihova će pozornost biti usmjerena prema psihološkim i moralnim odrednicama.

⁵¹ Dragutin Rosandić, „Prosjak Luka u kontekstu didaktičko- metodičkih teorija“, *Metodičke upute uz interpretacije književnih djela I. kola Ključa za književno djelo*, (Zagreb: Školska knjiga, 1994.), 93. – 97.

Problemska nastava polazi od stvaranja problemskih situacija pa će tako učenici nakon objave rezultata problemskog čitanja uočiti raspon problema i stvoriti problemske situacije. Neka od problemskih pitanja koja se mogu postaviti su sljedeća:

- a) Može li se novcem kupiti sreća? U čemu je smisao i ljepota ljudskog života – u bogatstvu (novcu) ili u ljubavi i obiteljskoj sreći?
- b) Što sve utječe na Lukinu nesreću – u čemu je tragedija Lukina života? Kakav je lik prosjak Luka?
- c) Zašto Šenoa uvodi u roman izrazito negativne likove?
- d) Može li se stići do ljubavi ucjenjivanjem i spletkama?
- e) Protiv čega se buni prosjak Luka?
- f) Može li se na tuđoj nesreći izgraditi vlastita sreća?⁵²

Kao poticaj za stvaranje problemskih situacija mogu poslužiti i rečenice iz romana u kojima se govori o navedenim problemima.

Prilikom stvaranja problemskih situacija otvarat će se tematski i idejni aspekti romana te karakteristike likova. Ako kao središnji problem učenici odaberu pitanje *Kako Luka želi postati čovjekom i što ga u tome sprječava?*, učenici će u skupinama, u paru ili samostalno tražiti u romanu epizode u kojima se javlja taj problem. Izdvojit će rečenice koje potvrđuju Lukinu želju da postane čovjekom te postupke likova koji su to onemogućili. Za svaki problem koji učenici izdvoje nastavnik će odabrati primjerenu metodu rada kako bi svi učenici sudjelovali u samostalnom istraživačkom radu. Nakon samostalnog istraživanja, učenici će objaviti rezultate svojega rada, dopuniti ih i korigirati. Ako su radili u skupinama, jedan će učenik iz svake od njih objaviti rezultate, a drugi će, ako bude potrebno, dopuniti. Objavljeni rezultati bit će poticaj za stvaranje polemičkih situacija i raspravu. U raspravu se mogu uključiti i mišljenja književnih kritičara o određenim otvorenim pitanjima. Pitanja koja zahtijevaju daljnju razradu zadaju se učenicima za samostalan rad izvan nastave.

Rosandić daje i primjer obrade *Prosjaka Luke* u sustavu teorije recepcije. U tom je sustavu najvažniji čitatelj jer on uspostavlja vidokrug očekivanja za svako književno djelo. Naslov djela pomaže da čitatelj uspostavi svoj vidokrug očekivanja. Tako nastavnik od učenika može zatražiti da pismeno ili usmeno uspostave svoj vidokrug očekivanja uz naslov Šenoina romana *Prosjak Luka*. On će im postaviti pitanje *Što očekujete u Šenoinu romanu s naslovom Prosjak Luka?* i pritom uspostavlja svoj vidokrug očekivanja učenikove recepcije

⁵² Rosandić, „Prosjak Luka u kontekstu didaktičko-metodičkih teorija“, *Metodičke upute uz interpretacije književnih djela I. kola Ključa za književno djelo*, 94.

romana. On će na temelju poznavanja stupnja čitateljske kulture među učenicima i njihovog znanja iz književnosti predvidjeti koje će epizode učenici odabrati kao najzanimljivije, koje će likove izdvojiti, koje će moralne i psihološke probleme uočiti, koje će probleme učenici imati u recepciji djela (npr. jezične zapreke).

Nastavnik će nastavni sat započeti tako što će provjeriti vidokrug očekivanja i recepciju romana. Provjeravanje se odnosi na pregled i analizu recepcijskih iskaza. Nakon provjere prihvaćeni recepcijski iskazi postaju temelj za daljnju analizu romana. U završnom dijelu sata učenici pišu različite vrste tekstova u kojima iznose vlastite sudove i ocjene pojedinih dijelova romana.

Kraći metodički pristupi koje Rosandić predlaže svakako su vrlo korisni naputci za organiziranje nastavnog procesa. Nastavnik pritom usmjerava učenike na najvažnije probleme djela, svojim uputama potiče ih na čitanje cijele pripovijetke, dopušta da učenici sami procijene važnost određenih problema koje pripovijetka otvara te raspravu na satu prilagođava učeničkim interesima. Dakako da uvijek treba početi s pitanjima o učeničkoj recepciji romana jer je učenik najvažniji i cijela interpretacija polazi od njegova razumijevanja djela. Ipak, Rosandić ne navodi kada i kako bi se učenici trebali upoznati sa životom i radom Augusta Šenoae.

Metodički obrađena lektira u izdanju Školske knjige sadrži kraći metodički pristup autorice Ane Mesić.⁵³ Metodička obrada romana nije niti razrađena po etapama nastavnog sata niti uklopljena u okvire jednog metodičkog sustava. Na početku knjige autorica usmjerava čitatelja da prilikom čitanja u dnevnik čitanja zapiše podatke o mjestu i vremenu radnje, likove i njihove karakteristike, postupke kojima pisac karakterizira likove, opise krajolika, pojedinosti koje su se najviše dojmile čitatelja te zapažanja o jeziku. Na kraju knjige, pod naslovom *Razmišljanje o pročitanoj djelu*⁵⁴, učenici će svoj dojam o djelu izraziti odgovaranjem na četiri pitanja, zatim će odgovoriti na pitanja o mjestu i vremenu radnje, odredit će temu, navesti likove i njihove karakteristike, objasniti ulogu opisa krajolika u djelu te zapažanja o jeziku romana. Učenicima koji žele saznati više pod podnaslovom *Saznaj nešto više*⁵⁵ ponuđeno je sedam pitanja za istraživački i kreativan rad.

Navedeni metodički pristup nije razrađen, predložena su samo neka pitanja na koja učenici trebaju odgovoriti za vrijeme čitanja te ih zapisati u dnevnik čitanja. Ta pitanja pomažu da učenik usmjereno čita te da prepozna neke elemente koje inače možda ne bi

⁵³ August Šenoa, *Prosjak Luka* (Zagreb: Metodički obrađena lektira; Školska knjiga, 2005.)

⁵⁴ August Šenoa, *Prosjak Luka*, 233. – 238.

⁵⁵ Isto, 238. – 239.

prepoznao. Naglasak je stavljen na interpretaciju djela (mjesto i vrijeme radnje, kompozicija, dok se zanemaruje problemska analiza djela. Učenicima treba dati i nekoliko zadataka za samostalan istraživački i kreativan rad jer jedino na taj način nastavnik može vidjeti koliko su učenici zapravo razumjeli roman i jesu li uočili glavne probleme kojima se roman bavi.

4.3. *Zlatarovo zlato*

Šenin povijesni roman *Zlatarovo zlato* prema nastavnom programu predviđen je za obradu kao lektirno djelo u 1. razredu gimnazije i to unutar nastavne cjeline *Proza*, odnosno nastavne teme *Roman* kao primjer povijesnog romana. Rosandić⁵⁶ navodi da se u predmetnosatnom modelu nastave gradivo dijelilo na nastavne jedinice, a noviji pokušaji uspostavljaju temu kao osnovnu organizacijsku jedinicu koja se ostvaruje u jednom danu (tzv. dan romana). Takav model nudi više mogućnosti za uspostavljanje unutarpredmetnih i međupredmetnih veza. Roman *Zlatarovo zlato* otvara mnogo mogućnosti za izbor sadržaja. Jedan mogući pristup tom romanu ponudio je Vlado Pandžić. On na početku svojega članka *Šenin roman „Zlatarovo zlato“ u spletu modernih metodičkih koncepcija i teorije recepcije (I)*⁵⁷ daje nekoliko prijedloga kako učenike motivirati za čitanje romana. Učenici mogu pročitati jedan književnokritički tekst vezan uz taj Šenin roman, a nastavnik treba paziti da taj tekst učenicima bude poticajan te da im pruža neke bitne informacije. Osim toga, učenici mogu pogledati dramsku predstavu, odnosno snimke najzanimljivijih scena te ih to može motivirati za čitanje romana u cjelini.

Učenici za vrijeme samostalnog čitanja romana kod kuće trebaju voditi i dnevnik čitanja jer on omogućuje sustavniju recepciju romana. Pored toga, učenici će napisati i recenziju te predložiti nekoliko problema za interpretaciju. Nastavnik učenicima može dati i posebne napomene za čitanje kako bi bolje razumjeli roman. On učeničke radove pregledava prije obrade na satu da bi u skladu s učeničkom recepcijom romana mogao organizirati kvalitetne sate. U metodičkom modelu Vlade Pandžića obrada romana zamišljena je u okviru dva dvosata koja se ostvaruju u istom danu.

Na prvom dvosatu predviđena je lokalizacija djela u umjetničku epohu jer je važno razumjeti u kojim je povijesnim i društvenim okolnostima roman nastao. Nastavnik se prethodno dogovorio s dvojicom učenika da pripreme kraće izlaganje o hrvatskoj književnosti 60-ih i 70-ih godina 19. stoljeća. Nakon toga uslijedit će kratko izlaganje o najvažnijim glazbenim, slikarskim, kiparskim i arhitektonskim dostignućima toga vremena. Nastavnik će zatim razgovarati s učenicima o uočenim problemima u romanu. Tome razgovoru može prethoditi kratko nastavnikovo izlaganje temeljeno na rezultatima analize svih problema koje

⁵⁶ Dragutin Rosandić, „Zlatarovo zlato u kontekstu teorije curricula“, *Metodičke upute uz interpretacije književnih djela I. kola Ključa za književno djelo*, Zagreb: Školska knjiga, 1994.), 77. – 91.

⁵⁷ Vlado Pandžić, „Šenin roman 'Zlatarovo zlato' u spletu modernih metodičkih koncepcija i teorije recepcije (I)“, *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika: časopis za nastavu hrvatskog ili srpskog jezika, književne, scenske i filmske umjetnosti*, 1980., br. 2: 69. – 77.

su učenici bilježili tijekom čitanja romana, a onda će se izabrati nekoliko problema koji će biti predmet istraživanja.

Pandžić jednim od bitnijih pitanja smatra pitanje je li *Zlatarovo zlato* romantičarski roman ili realistički. Neki će učenici misliti da je to realistički roman, a neki da je romantičarski roman te će o tome kratko raspraviti. Nakon toga učenici će se konačno odlučiti za jedno mišljenje, a nastavnik će im dati zadatak da svoje mišljenje potkrijepe rečenicama iz romana ili književnokritičkog teksta koji su ranije čitali. Prije samog istraživanja, nastavnik će zajedno s učenicima ponoviti odrednice romantizma i realizma kako bi učenici stvorili vidokrug očekivanja za navedeni istraživački zadatak. Učenici na raspolaganju imaju i leksikone te rječnike i povijesti književnosti koje im mogu pomoći u traženju argumenata za navedeni problem. Učenici za zadatak imaju 10 minuta, rade samostalno u miru i tišini, a zatim slijedi objava rezultata i diskusija o rezultatima istraživanja. Nastavnik će na kraju prvoga sata navesti neke od najpoznatijih svjetskih romana toga razdoblja te pitati učenike kako ih je svrstala književna povijest. Tada će se razviti razgovor u kojem će učenici doći do zaključka da Šenoin roman nije tzv. romantičarsko zakašnjenje jer povjesničari književnosti nisu sigurni gdje svrstati navedene romane (Flaubertovi, Zolini, Hugoovi). Tim će razgovorom i završiti prvi dvosat.

Pandžić dalje u drugom dijelu članka⁵⁸ navodi da će na drugom dvosatu učenici analizirati likove tako što će nastavnik problemsku situaciju stvoriti postavljanjem problemske teze, a učenici će reći slažu li se s tom tezom. Teza koju će nastavnik iznijeti učenicima je da likove romana *Zlatarovo zlato* ne prihvaćaju svi s istim stupnjem simpatije ili nesimpatije (npr. Pavla, Stjepka Gregorijanca, Doru, Čokolina itd.). Veći broj učenika složit će se s tezom, ali bit će i onih koji se neće složiti. Nastavnik učenicima neće dati vremena za obrazloženje njihova mišljenja, nego će odmah definirati problem – *problem subjektivnog prihvaćanja likova*. On će za učenike prirediti crteže ili umjetničke reprodukcije likova iz romana te tražiti od učenika da imenuju prikazane likove. Učenici će samostalno u bilježnicu zapisivati imena likova, a zatim će se u objavi rezultata uspoređivati učenički odgovori.

Nakon toga zadatka učenici dobivaju sljedeći, koji glasi: *Istraživat ćemo likove na tekstu romana. Uz lik Dore, Pavla, Čokolina, Mande, Radaka, Klare, Jakobovića i Petra Krupića navest ćete samo pet glavnih karakteristika i tri karakteristike sporednog značenja.*

⁵⁸ Vlado Pandžić, „Šenoin roman 'Zlatarovo zlato' u spletu modernih metodičkih koncepcija i teorije recepcije (II)“, *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika: časopis za nastavu hrvatskog ili srpskog jezika, književne, scenske i filmske umjetnosti*, 1980., br. 3, svi su citati iz članka preuzeti s popisa zadataka, str. 123. – 128.

Za glavne karakteristike uspostaviti ćete ljestvicu prema njihovom značenju i potkrijepiti ćete ih tekstom romana. Tekstove samo obilježite u knjizi. Kad završite pojedinačan rad, usporedit ćete sa svojim parom iz klupe rezultate do kojih ste došli. Zatim ćete iznijeti rezultate i razlike među njima.

U sljedećoj nastavnoj fazi nastavnik će prvo provjeriti koje su likove učenici prepoznali na crtežima koji su im prethodno bili prikazani. Nakon toga uslijedit će razgovor o svim likovima, komentirat će koje su likove prepoznali na slikama, a koje nisu i zašto, po čemu su prepoznali likove. Na taj razgovor nadovezat će se onaj o karakterizaciji likova. Jedan učenik iz svakog para kratko će iznijeti uočene razlike u karakterizaciji uz komentar. Nakon svih izlaganja učenici će raspravljati o rezultatima koje su upravo čuli. Učenici će posebno raspravljati o sporednim karakteristikama, a zatim o glavnim karakteristikama u odnosu na sporedne. Za vrijeme te rasprave nastavnik će četvorici učenika dati zadatak da naprave ljestvicu najčešće spomenutih glavnih karakteristika. Redoslijed karakteristika bodovat će se posebno kod svakog učenika (za prvu karakteristiku pet bodova, za drugu četiri, za treću tri, za četvrtu dva i za petu jedan bod). Učenici će zatim zajedno prokomentirati ljestvicu, a nakon toga će svaki učenik samostalno napisati svoj odnos prema zajedničkoj ljestvici.

Pandžić je sintezu toga sata zamislio kao dopunu prethodnih razmišljanja i zaključivanja, samo s drugih gledišta. Jedno će se gledište odnositi na to da očekivane stavove prema nekim glavnim likovima nastavnik učini elastičnijima, a drugo gledište odnosit će se na mišljenje književnih kritičara o likovima romana *Zlatarovo zlato*.

Prilikom razgovora o likovima, nastavnik će naglasak staviti na Pavla i Doru te postaviti ova pitanja:

1. Je li Dorina sudbina zapečaćena zbog njezine naivnosti?
2. Je li Dori imponiralo u njenoj ljubavi i plemićko podrijetlo Pavla Gregorijanca?
3. Zaslužuje li Pavao, kao plemić koji je zavolio građansku djevojku, piščeve simpatije?
4. Biste li postupali bolje prema Dori da ste bili na Pavlovom mjestu?
5. Imamo li na umu neke životne okolnosti, zaslužuju li Grga Čokolin i Klara Grubar-Ungnad imalo samilosti? Može li se za njih reći da su nesretni ljudi?

Na kraju sata nastavnik će učenicima postaviti sljedeće pitanje: *Prihvaća li današnji prosječni čitatelj podjednako roman „Zlatarovo zlato“ kao i generacije čitatelja u proteklih stotinjak godina? Zadatak za domaću zadaću nastavnik će definirati ovako: Opišite razlike i sličnosti u recepciji romana „Zlatarovo zlato“ u prvoj godini nakon izlaska iz tiska, koncem stoljeća, tridesetih godina našega stoljeća te suvremenog vašeg vršnjaka.*

Navedeni je metodički pristup detaljno razrađen, pozitivno je što je nastavnik dao da se učenici pripreme i izlože najbitnije o životu i radu Augusta Šenoa jer je ostalim učenicima to svakako zanimljivije od nastavnikova pričanja. Upoznavanje s tadašnjim političkim i kulturnim prilikama zapravo je ključno jer na taj način učenici mogu bolje shvatiti zašto je autor birao određene teme o kojima je pisao, što je time želio postići i je li bio uspješan u svom naumu. Nakon toga uvodnog dijela učenici raspravljaju i dolaze do spoznaja o obilježjima povijesnog romana, pronalaze elemente romantičarskoga i realističkoga u romanu, a najvažnije je u toj raspravi argumentirano izlaganje, razmišljanje o djelu i donošenje vlastitih zaključaka. Na drugom dvosatu nastavnik je naglasak stavio na likove i njihovu karakterizaciju. Zanimljivim je zadacima pokazao učenicima da nemaju svi jednako mišljenje o likovima i njihovim postupcima. Govoreći o likovima i njihovim postupcima učenici su ujedno ponovili i fabulu te su objasnili najvažnije elemente romana. S obzirom na satnicu hrvatskoga jezika, u praktičnoj je nastavi zbog velike količine gradiva gotovo nemoguće odvojiti dva dvosata za obradu toga lektirnog djela, ali metode koje Pandžić preporučuje svakako treba primijeniti na satu lektire jer učenici trebaju biti ti koji će činiti glavninu nastavnog procesa, a nastavnik će ih samo usmjeravati.

U *Priručniku 1 uz Čitanku 1 za prvi razred gimnazije*⁵⁹ nije ponuđena nastavna analiza u određenom metodičkom sustavu. Ponuđeno je samo nekoliko tema za stvaranje problemskih situacija, a neke od predloženih su: način uklapanja likova u okolinu i vrijeme, portretiranje glavnih likova, stilizirani likovi, lingvostilističko oblikovanje portreta i sl. Nastavnik samo na temelju prilično oskudnih smjernica treba osmisliti nastavni dvosat za analizu lektire pa navedene smjernice i nisu od velike pomoći.

Posljednji metodički pristup *Zlatarovom zlatu* koji je autorica analizirala pristup je Miroslave Vučić i Žarka Gazzarija u bibliotečnom nizu *Metodički obrađena lektira*.⁶⁰ Na samom početku djela Vučić i Gazzari savjetuju učenika čitatelja kako pisati dnevnik čitanja, na što posebno obratiti pozornost. Predlažu da si u dnevnik čitanja učenici zapišu dojmove o zbivanjima, najzanimljivije detalje i likove. Zatim učenike upućuju da pročitaju i predgovor *Štiocu*⁶¹ te prilog na kraju knjige o Šenoinu životu i stvaralaštvu. Pitanjima o glavnim događajima, karakteristikama likova, podjeli na romantičarske i realističke, opisima gradskoga okružja, uočavanjima leksičkih obilježja djela autori su željeli upotpuniti učeničku samostalnu interpretaciju djela te ukazati na važna obilježja romana. Na kraju knjige pod

⁵⁹ Živny, *Priručnik 1 uz Čitanku 1 za prvi razred gimnazije*, 69. – 70.

⁶⁰ August Šenoa, *Zlatarovo zlato* (Zagreb: Metodički obrađena lektira; Školska knjiga, 2001.)

⁶¹ August Šenoa, *Zlatarovo zlato*, 6. – 11.

naslovom *Razmišljanje o pročitanoj djelu*⁶² autori nizom pitanja o književnoj vrsti, naslovu romana, temi, mjestu i vremenu radnje, kompoziciji, povijesnoj fabuli i izvorima, ljubavnoj fabuli te pripovjedaču uvode učenika u svijet djela, a učenicima pri odgovaranju na pitanja pomažu bilješke iz dnevnika čitanja. Zatim slijedi nekoliko pitanja o načinima kojima se Šenoa služi pri karakterizaciji likova.

Detaljna analiza glavnih likova romana počinje skupinom pitanja o Stjepku Gregorijancu. Odgovaranjem na ta pitanja učenici dobivaju cjelovitu sliku o tom povijesnom liku. Zatim slijedi po nekoliko pitanja za Pavla Gregorijanca i Klaru Grubarovu, a poseban je naglasak stavljen na Doru Krupićevu i glavnog negativca u djelu Grgu Čokolina, odnosno autori o njima postavljaju desetak pitanja kako bi ih učenici mogli što točnije okarakterizirati. Pitanjima o Petru Krupiću, Magdi, Jerku, Milošu Radaku i građanima Zagreba učenici dobivaju širu sliku o likovima i njihovoj ulozi u djelu. Nakon toga slijedi po nekoliko pitanja o ulozi pejzaža, leksičkim obilježjima romana, romantičarskim i realističkim obilježjima te na kraju o značenju romana u književnopovijesnom kontekstu.

Pitanja pod naslovom *Pokušaj i ti*⁶³ predviđena su za samostalan i istraživački rad. Učenici imaju ponuđena četiri zadatka, a svi zahtijevaju učenikovo istraživanje, kreativnost te izrazit interes za književnost. Učenici tako mogu pročitati roman *Seljačka buna* i usporediti ga sa *Zlatarovim zlatom*, nacrtati scenu iz Šenoina privatnog života, proučiti njegovo rodoslovno stablo, pronaći snimku predstave *Zlatarovo zlato* i organizirati gledanje u razredu, napisati scenarij prema sceni Pavlova spašavanja Dore i sl.

Smjernice opisanoga metodičkog pristupa možemo svrstati u tradicionalnu nastavu, u interpretacijsko-analitički metodički sustav. Učenici analiziranjem fabule i likova, određivanjem mjesta i vremena radnje, teme, leksičkih obilježja itd. dobivaju osnovne informacije o djelu, a roman nudi velike mogućnosti za problemski pristup djelu zbog problema o kojima se u njemu progovara (borba za hrvatska prava, borba građana i plemića, ljubav između plemića i građanke i sl.). Zadatci za samostalan rad dobro su osmišljeni jer do izražaja dolaze učenikove stvaralačke sposobnosti i kritičko razmišljanje.

⁶²Isto, 389. – 396.

⁶³Isto, 397.

5. NASTAVNE OBRADE *POVJESTICA, PROSJAKA LUKE I ZLATAROVA ZLATA*

5.1. *Povjestice*

Nastavnica Katica Mikić u Osnovnoj školi Josipa Jurja Strossmayera u Trnavi interpretira lektirno djelo *Povjestice* na jednom nastavnom satu. Učenici su za sat lektire trebali pročitati pet izabranih povjestica, a to su: *Postolar i vrag*, *Kameni svatovi*, *Kugina kuća*, *Smrt Perta Svačića* te *Propast Venecije*. Nastavnica je izabrala povjestice s temom iz narodne predaje i povijesti kako bi učenici mogli zaključiti o kojim je temama Šenoa pisao.

Nastavnica je na početku sata pitala učenike vole li čitati narodne predaje i zašto. Učenici su većinom odgovorili da vole jer su im priče zanimljive. Nakon toga nastavnica je najavila da će taj nastavni sat pričati o *Povjesticama* koje su trebali pročitati. Pitala je koja im se povjestica najviše sviđela i zašto. Većina je učenika kao najzanimljivije povjestice izdvojila *Postolara i vraga*, *Kuginu kuću* i *Kamene svatove*, dok im one s povijesnim temama nisu bile toliko zanimljive. Nastavnica je zatim naslov zapisala na ploču, a učenici u bilježnice. Objasnila je učenicima da je povjestica posebna lirsko-epska vrsta s temama iz narodne predaje ili povijesti. Učenike je zatim upoznala sa životom i radom Augusta Šenoa tako što je spomenula kada je i gdje rođen te navela njegova najpoznatija djela koja je zapisala na ploču.

U sljedećoj etapi nastavnog sata nastavnica je organizirala rad u paru za učenike koji su pročitali lektiru. Na nastavnom su listiću dobili sljedeća pitanja:

1. Zašto je postolar zazvao vraga? Kako je nadmudrio vraga na kraju povjestice?
2. Zašto je Jela pristala odnijeti Kugu u selo? Što se dogodilo s njezinim sinom?
3. Zašto je mlinarica proklela svatove? Što se dogodilo na kraju povjestice?
4. Što najviše muči Petra Svačića? Tko ga je i kako utješio?
5. Zašto Napoleon uspijeva zauzeti Veneciju?

Učenici koji nisu pročitali lektiru morali su pročitati povjesticu *Kameni svatovi* (udžbenik *Radost čitanja 6*⁶⁴ donosi povjesticu u cijelosti) i odgovoriti na pitanja pod podnaslovom *Razgovor o djelu*. Učenici koji su pročitali lektiru na pitanja s nastavnih listića odgovarali su deset minuta. Nakon isteka vremena učenici su čitali odgovore na pitanja, a nastavnica je nakon svakog odgovora pitala učenike da prepričaju ostatak radnje pojedine

⁶⁴ Diklić, Skok, Merkle, *Radost čitanja 6, hrvatska čitanka za šesti razred osnovne škole*, 35. – 38.

povjestice te ih je pitala slažu li se s postupcima tih likova i zašto. Jedan je učenik komentirao povjesticu *Postolar i vrag*. Rekao je da je postolar bio očajan i zabrinut za budućnost svoje djece pa je zato tražio pomoć od vraga, ali smislio je tri prave želje koje su pomogle da se riješi vraga i obećanja koje mu je dao. Odgovorima na pitanja učenici su se prisjetili radnje, a zatim ih je nastavnica pitala koji su to epski elementi koje mogu prepoznati u svim povjesticama koje su čitali. Dvojica su učenika znala da je to radnja. Za lirske elemente većina je učenika znala da se to odnosi na pisanje u stihu. Nastavnica je taj njihov odgovor dopunila tako što im je objasnila da se u lirske elemente ubrajaju i opisi krajolika i osjećaji. To je zapisala na ploču, a učenici u bilježnice. U sljedećoj je etapi sata nastavnica učenicima zadala zadatak da napišu pismo jednom liku iz povjestice. Mogli su mu napisati neki savjet, podržati ga u njegovoj odluci, utješiti ga i sl. Nakon pet minuta nekoliko je učenika do kraja sata čitalo svoje sastave.

Lektirno djelo *Povjestice* nastavnica je interpretirala na jednom nastavnom satu iako bi bilo bolje da je za interpretaciju odabrala dvosat. Zbog toga što je interpretacija izvršena na jednom nastavnom satu, učenici su brzo ponovili radnju svake od pročitanih povjestica, a nekim je učenicima ipak trebalo više vremena da se svega sjete. Nastavnica im je trebala dati detaljnija pitanja za svaku povjesticu kako bi bila sigurna koji su učenici doista pročitali lektiru. Isto tako, upitno je koliko su učenici zapravo shvatili što je povjestica i koji su sve njezini elementi. Učenici su na kraju sata dobili stvaralački zadatak. Učenicima je to bilo najzanimljivije na cijelom satu, a to su i pokazali domišljatim savjetima u svojim pismima.

5.2. *Prosjak Luka*

Autorica diplomskog rada prisustvovala je satu lektirne interpretacije *Prosjaka Luke* održanom 12. travnja 2013. godine u Trnavi u Osnovnoj školi Josipa Jurja Strossmayera u osmom razredu. Nastavu hrvatskoga jezika i književnosti drži nastavnica Katica Mikić. Lektira je analizirana na jednom nastavnom satu.

Na početku sata nastavnica je prvo pitala tko je pročitao roman i tko je autor te je naslov i ime pisca napisala na ploču. Zatim je pitala učenike kako im se svidjela priča. Učenici koji su pročitali roman bili su ugodno iznenađeni, radnja im je bila zanimljiva i zanimala ih je Lukina sudbina, hoće li pronaći sreću i skrasiti se ili ne. Nastavnica je pitala kakav je to roman s obzirom na temu o kojoj govori, a učenici su zaključili da je to socijalni i realistički roman te su to zapisali u bilježnice. Zatim je pitala koji su glavni likovi u djelu, napisala je imena likova na ploču (Luka, Mara, Andro, Mikica, Martin), a učenici su zatim nabrajali osobine tih likova. Sljedeće je pitanje bilo kojim je postupcima u djelu Šenoa prikazao te likove (opisivanjem, pripovijedanjem, dijalozima i monolozima). Učenici su zatim odredili mjesto i vrijeme radnje, zapisali te podatke, a onda im je nastavnica podijelila nastavne listiće s pitanjima. Učenici koji nisu pročitali lektiru zapisivali su prvo u svoje bilježnice natuknice s ploče, a zatim su dobili nastavni listić s ulomkom iz *Prosjaka Luke* i pitanjima na koja su u paru pismeno odgovarali.

Učenici koji su pročitali lektiru dobili su sljedeća pitanja:

1. Kako se Luka odnosio prema društvu?
2. Zašto Luka više ne želi živjeti prosjačkim životom? Potkrijepi citatima.
3. Tko pomaže Luki da dobije Maru i na koji način?
4. Zašto Mikica ne želi da Luka živi poštenim životom? Na koji ga način sprječava u tome?
5. Zašto se Luka zaljubio baš u Maru?
6. Što je Luka htio napraviti s Marinim djetetom? Zašto se na kraju predomislio?
7. Što se dogodilo s Lukom na kraju romana? Na koji je način pokazao Mari i njezinu ocu da mu je žao zbog svega što im se dogodilo zbog njega?

Učenici su na pitanja odgovarali petnaest minuta, a zatim čitali odgovore. Nastavnica je nakon toga pitala jesu li imali poteškoća pri čitanju. Učenici su rekli da nisu znali značenje svih riječi, ali u knjizi su na marginama nepoznate riječi bile objašnjene tako da su uspjeli sve shvatiti. Izdvojili su iz romana nekoliko arhaizama, a nastavnica im je objasnila tadašnje

političke i književne prilike kako bi učenici bolje shvatili razdoblje u kojem je Šenoa živio. Na kraju sata učenici su trebali smisliti drugačiji kraj romana. Za taj su zadatak imali tri minute, a zatim su čitali svoje odgovore.

Navedeni metodički pristup osmišljen je u okvirima interpretacijsko-analitičkog nastavnog sustava. Učenici su dobili osnovne informacije o romanu, odredili su temu te zaključili da se progovara o socijalnoj temi na realistički način. Heurističkim je razgovorom nastavnica uspjela dovesti učenike do vlastitih zaključaka što je svakako bilo dobro. Iako se neka lektirna djela mogu interpretirati na jednom nastavnom satu, za *Prosjaka Luku* bila bi prikladnija obrada na dvama nastavnim satovima. Učenici bi se tako prisjetili cjelovite radnje pa bi im vjerojatno bilo lakše okarakterizirati likove i obrazložiti njihove postupke. Osim toga, iako su učenici u šestom razredu upoznali Šenou, bilo bi dobro ponovno nešto više reći o tom piscu i njegovu značenju za hrvatsku književnost. Na taj bi se način učenici prisjetili tematike njegovih djela, tendencioznosti u njegovu pisanju i odabiru tema i zasigurno bi im onda bilo lakše zaključiti zašto piše navedeni roman i koju poruku šalje. Bilo bi dobro ukratko spomenuti i političke prilike koje su vrlo bitne u oblikovanju Šenoe kao pisca. Time bi zapravo bio postavljen dobar temelj za analizu pripovijetke i za razumijevanje toga književnog razdoblja. Izlaganje o Šenoinu životu i radu na kraju sata nije kod učenika pobudilo veliko zanimanje, stoga bi bilo bolje predloženo rješenje. Stvaralački zadatak na kraju sata učenicima je bio zanimljiv, nastojali su smisliti što bolji kraj. Taj zadatak pokazao je da učenici vole kreativne zadatke u kojima mogu pokazati svoj način razmišljanja, a to svakako treba uvažiti i omogućiti učenicima da se izraze.

5.3. Zlatarovo zlato

Povijesnom romanu *Zlatarovo zlato* može se pristupiti na različite načine, a autorica ovdje donosi primjer nastavne analize navedenog romana na dvosatnu kako ju izvodi profesorica Mirjana Bogdanović u osječkoj II. gimnaziji.

Na početku sata učenici rješavaju kraći test kojim profesorica provjerava pročitanoost lektire, a ocjene će im donijeti sljedeći sat. Profesorica zatim na ploču crta T-tablicu i objašnjava učenicima da trebaju u jedan stupac tablice napisati što je povijesno, a u drugi stupac što je suvremeno u romanu. Učenici zadatak rješavaju pet minuta i to individualno, a zatim nekoliko učenika čita što su zapisali. Ostali učenici dopunjuju odgovore, a profesorica zapisuje na ploču. Profesorica navodi da je cilj zadatka približiti učenicima taj povijesni roman i osvijestiti im da se u romanu progovara o temama koje su i danas suvremene jer učenici često ne žele čitati povijesne romane misleći da od njih nema nikakve koristi ni pouke.

U sljedećoj etapi sata profesorica pita učenike na koje teme nailaze u romanu. Učenici odgovaraju da su prepoznali dvije teme u romanu, povijesnu i ljubavnu. Morali su i objasniti koje likove i događaje obuhvaća jedna, a koje druga radnja.

Središnji dio sata profesorica je organizirala tako što je učenike podijelila u pet skupina i svakoj je skupini dala jedan nastavni listić s pitanjima (svaka je skupina dobila četiri pitanja). Prva skupina dobila je pitanja vezana za povijesnu građu u romanu te uložila pripovjedača, druga skupina dobila je pitanja koja se odnose na likove u romanu i njihove karakteristike. Treća je skupina odgovarala na pitanja o ljubavnoj fabuli u romanu, četvrta o likovima intriganata, a peta je skupina odgovarala na pitanja o osnovnom i prenesenom značenju romana. Profesorica je prije rješavanja zadataka napomenula da će svaki učenik odgovarati na jedno pitanje te da svi trebaju imati zapisane odgovore u svoje bilježnice.

Učenici su za taj zadatak imali petnaest minuta, a zatim su počeli s izlaganjem svojih odgovora. Profesorica je za svako pitanje prozivala drugog učenika. Učenici iz ostalih skupina po potrebi su dopunjavali odgovore, komentirali ih i iz njih izvodili zaključke.

U završnom dijelu sata profesorica je učenicima pročitala sljedeću Šenoinu rečenicu: *U povijesnom romanu moraš analogijom između prošlosti i sadašnjosti dovesti narod do spoznaje samog sebe.* Učenici su trebali razmisliti o toj rečenici i napisati kratak osvrt na roman i povezati ga s navedenom rečenicom. Učenici koji ne stignu napisati osvrt na satu trebaju ga napisati za domaću zadaću.

Metodički pristup koji je profesorica upotrijebila dobro je zamišljen. Naglasak je stavljen na najvažnije probleme u romanu, pročitanoš lektire profesorica je provjerila na početku sata tako da kasnije nije gubila vrijeme na ispitivanje učenika o fabuli, nego se odmah posvetila najvažnijim problemima. Pitanja na koja su učenici odgovarali bila su precizna, profesorica je točno znala kakva pitanja treba postaviti da bi izvukla maksimum iz svojih učenika. Rečenica koju je profesorica pročitala na kraju sata jako je dobra jer predstavlja sintezu Šenoina rada. Učenici su to trebali prepoznati i objasniti, a profesorica je bila iznimno zadovoljna njihovim osvrtima.

6.NOVI METODIČKI PRISTUPI *POVJESTICAMA, PROSJAKU LUKI I ZLATAROVU ZLATU*

6.1. *Povjestice*

Da bi sat lektire bio uspješan, učenike treba motivirati za čitanje povjestica. Postoji više načina motivacije. Nastavnik učenicima može pročitati dio jedne povjestice, npr. ulomak iz povjestice *Kameni svatovi* i to dio kada mlinarica kaže sinu da ne želi Janju za snahu. Učenici će biti zainteresirani za čitanje jer će ih zanimati što će se dalje dogoditi. Ulomak iz *Postolara i vraga* kada vrug kaže da će doći za sedam godina također može potaknuti učenika na čitanje. Osim toga, nastavnik može pitati učenike vole li čitati priče iz narodne predaje i povijesti i uputiti ih na taj način na čitanje *Povjestica*. Učenici će pročitati povjestice koje nastavnik izabere, najčešće čitaju povjestice: *Postolar i vrug*, *Kameni svatovi*, *Kugina kuća*, *Propast Venecije* i *Smrt Petra Svačića*.

Budući da učenici čitaju *Povjestice* kao lektirno djelo, prikladno ih je interpretirati na dvosatu. Autorica predlaže metodički pristup koji je kombinacija interpretacijsko-analitičkog i problemsko-stvaralačkog nastavnog sustava

Nastavnik će na početku sata učenicima pustiti kraći filmski prikaz dječje predstave *Postolar i vrug*, pitat će ih koja je to povjestica, jesu li im se ostale svidjele i zašto. Nastavnik će najaviti temu, odnosno analizu povjestica te reći ime autora. Uz pomoć slikokaza učenike će upoznati sa životom i radom Augusta Šenoa. Svakako da će spomenuti i političke prilike toga vremena kako bi učenici mogli bolje razumjeti što Šenoa želi postići svojim djelima. Nakon toga nastavnik će pitati tko je pročitao lekturu da može organizirati rad posebno za učenike koji su pročitali, ali i za one koji nisu. Učenici koji nisu pročitali lekturu pročitat će povjesticu *Kameni svatovi* i odgovoriti na pitanja za analizu. Na taj će se način upoznati s obilježjima povjestice i sudjelovati u nastavi. Učenike koji su pročitali lekturu nastavnik će podijeliti u pet skupina, svaka će skupina dobiti pitanja vezana uz jednu povjesticu kako bi se prisjetili sadržaja. Pitanja za prvu skupinu su sljedeća:

1. Što postolara muči? Zašto je nesretan?
2. Koga postolar poziva u pomoć? Što postolar mora učiniti da vrati uslugu?
3. Kome je postolar pomogao i što je dobio zauzvrat?
4. Koje je tri želje postolar poželio i zašto?
5. Kako se postolar na kraju riješio vruga?

Druga skupina dobiva sljedećih pet pitanja:

1. Čemu su se mlinar i mlinarica na početku veselili?
2. Kakav je savjet mlinarica dala sinu? Kada mijenja mišljenje?
3. Kako mlinar reagira kad čuje da sin voli Janju?
4. Što je mlinarica napravila da bi spriječila svatove?
5. Kaje li se mlinarica na kraju zbog svoje kletve? Što su zapravo *Kameni svatovi*?

Treća skupina odgovara na ova pitanja:

1. Zašto Kuga nije mogla u selo?
2. Što je zatražila od Jele?
3. Zašto je Jela na kraju pristala? Što joj je Kuga obećala?
4. Gdje je bio Rade kada je Kuga došla u selo? Što se dogodilo s njim?
5. Kako je Jela živjela nakon te noći?

Četvrta skupina odgovarala je na sljedeća pitanja o *Smrti Petra Svačića*:

1. Tko je Petar Svačić i što mu se dogodilo?
2. Što Petra najviše muči na samrti?
3. Tko ga je došao utješiti?
4. Zašto je došlo do bitke na Gvozdu?
5. Kako je vila utješila Petra?

Pitanja za petu skupinu su sljedeća:

1. Na čemu je Venecija temeljila svoju moć?
2. Je li stražar odan duždu?
3. Što je Napoleon zahtijevao od Venecije?
4. Suprotstavlja li se dužd Napoleonu?
5. Što se na kraju dogodilo s Venecijom?

Učenici za te zadatke imaju petnaest minuta, a zatim izlažu svoje odgovore do kraja sata na način da na svako pitanje odgovara drugi učenik. Nastavnik za vrijeme izlaganja može dopuniti učeničke odgovore nekim povijesnim informacijama (npr. stanjem u Hrvatskoj za vrijeme Petra Svačića, Napoleonovoj moći i sl.). Nakon odgovora svake skupine nastavnik će pitati učenike kojim se postupcima određenih likova slažu, a s kojima ne i kako bi oni postupili u određenoj situaciji.

Na drugom satu nastavnik će više pozornosti usmjeriti na epske i lirske elemente. Pitat će učenike koji su to lirski, a koji epski elementi u djelu. Heurističkim će razgovorom učenici zaključiti da je radnja epski element, a da su pisanje u stihovima i njihovo ponavljanje te opisi krajolika lirski elementi. Nakon toga nastavnik na ploču zapisuje što je povjestica (posebna lirsko-epska vrsta s temom iz povijesti ili narodne predaje) te navedene elemente. Heurističkim će razgovorom učenici doći do zaključka da Šenoa u svojim povjesticama progovara o moralnim vrijednostima i domoljublju. Nastavnik će zatim učenicima zadati zadatak da u paru smisle kratak scenarij za dramsku izvedbu jednog dijela one povjestice koja im se najviše sviđela. Učenici će tako izabrati dio jedne povjestice koji im se posebno svidio. Za taj će zadatak imati dvadeset minuta i vježbat će to što su napisali. Nakon toga nekoliko će učenika odglumiti svoju scenu. Nastavnik će izabrati nekoliko scena iz različitih povjestica i učenike za koje zna da su komunikativni i kreativni u izvođenju takvih zadataka. Učenici će rješavanjem toga zadatka imati priliku pokazati kreativnost, a ujedno će pokazati koliko su razumjeli povjesticu, likove i poruke koje autor šalje.

6.2. *Prosjak Luka*

Roman *Prosjak Luka* nalazi se na širem popisu lektire za osmi razred osnovne škole, a ako nastavnik odluči da će ga učenici čitati, predloženi se metodički pristup može primijeniti u živoj nastavi. Metodički pristup koji autorica predlaže kombinacija je interpretacijsko-analitičkog, korelacijsko-integracijskog i problemsko-stvaralačkog nastavnog sustava.

Nastavnik učenike može motivirati za čitanje romana *Prosjak Luka* na različite načine. Učenici često ne žele čitati Šenoina djela zbog jezika, odnosno zbog dosta arhaizama i općenito nepoznatih riječi. Nastavnik će im zbog toga približiti djelo tako da im pročita sljedeći ulomak iz romana: *Hoću da se ženim. Da! Zašto ne bih? Je l' mi sila povlačiti se po crnoj zemlji kao zmija, na žegi se pržiti, na mrazu drhturiti, glođati kost koju drugi bacaju? Ja hoću sjediti kraj tople peći, hoću vina piti, bijela kruha jesti, ženu ljubiti kao i drugi, ja hoću da budem čovjek, da, čovjekom hoću biti.*⁶⁵

Nastavnik će učenicima zatim reći da je u romanu glavni lik prosjak Luka koji je želio promijeniti svoj život što se vidi iz navedenog citata. Hoće li u tome uspjeti i na koji će način željeti to postići, učenici će morati saznati sami. Oni će biti znatiželjni što će se dalje događati, a čitanjem određenog ulomka učenici će shvatiti da im jezik i nije toliko nepoznat. Nastavnik će im reći da na rubnicama imaju objašnjenje nepoznatih riječi pa im čitanje ne bi trebalo predstavljati nikakav problem.

Roman će nastavnik analizirati na dvosatu. Učenike će za razgovor o romanu motivirati tako što će im na slikokazu pokazati sliku jednog prosjaka, a učenici će reći svoje dojmove o slici. Nastavnik će zatim pitati kako se općenito ljudi odnose prema prosjacima i kakvo mišljenje imaju o njima. Razgovorom o tome nastavnik će se nadovezati na prosjaka Luku, njegov odnos prema drugim ljudima i obrnuto. Na taj će način nastavnik najaviti temu dvosata, ime autora i naslov prikazat će na slikokazu, a učenici će zapisati u svoje bilježnice. Nastavnik će zatim pitati učenike što znaju o Augustu Šenoi, mogu li nabrojati neka njegova djela. Nakon učeničkih odgovora slijedi lokalizacija autora u književno razdoblje i to tako što će nastavnik na slikokazu prikazati najvažnije informacije o Šenoinu životu i stvaralaštvu (godina rođenja i smrti, žanrovi u sklopu kojih je pisao i nazivi djela te objašnjenje političkih prilika u kojima je djelovao).

U sljedećoj etapi nastavnog sata na slikokazu će biti prikazan fabularni grafikoni s nekoliko događaja, a učenici će ga zajedno s nastavnikom dopuniti i ponoviti radnju romana,

⁶⁵ August Šenoa, *Prosjak Luka* (Zagreb: Metodički obrađena lektira; Školska knjiga, 2005), 54.

a izgled grafikona pokazat će im i dijelove kompozicije (uvod, zaplet, vrhunac, rasplet i kraj). Nastavnik će zatim pitati učenike jesu li događaji prikazani kronološkim redom ili retrospektivno. Učenici će reći da se radnja uglavnom odvija kronološki, pisac jedino retrospektivno donosi Lukino djetinjstvo i život s prosjakom Matom. Nastavnik će razgovor usmjeriti na svjetonazor prosjaka Mate, pitat će što je Mato savjetovao Luki i je li bio u pravu. Neki će se učenici složiti s Matinim savjetom da su ljudi zli i da ih se treba kloniti, dok će neki smatrati da čovjek ne može živjeti izdvojeno, da su mu potrebni drugi ljudi. Rasprava će biti produbljena pitanjem može li se čovjek promijeniti ako to zaista želi, odnosno je li Luka dovoljno želio promjenu da bi to i ostvario. Učenici će imati pet minuta da razmisle o tome i svoja razmišljanja potkrijepe primjerima iz romana. Nastavnik će prozivati više učenika kako bi saznao što učenici misle o tome.

Na sljedećem satu učenici će popunjavati karakterološku tablicu na nastavnom listiću za likove iz romana. U prvom će stupcu biti napisana imena likova (prosjak Luka, Mara, Mikica, Andro, Martin, prosjak Mato), učenici će u drugi stupac napisati karakteristike tih likova, a u treći kojim se riječima, rečenicama, postupcima ili situacijama potvrđuju osobine navedenih likova. Za taj će zadatak imati deset minuta i rješavat će ga u paru. Nakon toga zajedno će uspoređivati i komentirati karakteristike navedenih likova, po potrebi će dopuniti neke odgovore i, naravno, pročitat će što ih je navelo na takvo mišljenje (treći stupac u tablici). Nakon analize likova, nastavnik će učenicima reći da je u romanu naglasak stavljen na lik prosjaka Luke te da je to roman lika. Zatim će im postaviti pitanje zaslužuje li Luka oprost ili kaznu s obzirom na sve što je učinio Mari te na način na koji se obogatio. Učenike koji smatraju da Luka zaslužuje kaznu nastavnik će staviti u jednu skupinu, a one koji misle da Luka zaslužuje oprost u drugu skupinu. Reći će im da će se međusobno natjecati i objasniti će zadatak. Zadatak je što bolje argumentirati tvrdnju koju zastupaju i imat će deset minuta. Nakon toga predstavnik svake skupine iznijet će argumente, a na kraju sata, nakon komentiranja argumenata, nastavnik će odrediti pobjednika.

6.3. Zlatarovo zlato

Roman *Zlatarovo zlato* čita se kao lektirno djelo u prvom razredu gimnazije, a nastavnik za čitanje romana učenike može motivirati tako što će im pročitati dojmove učenika prethodnih generacija o tom romanu. Neki od komentara koje nastavnik može pročitati su:

Čitala sam roman Zlatarovo zlato još u sedmom razredu osnovne škole. Nedavno po drugi put i opet sam bila vrlo zadovoljna. To je meni više ljubavni nego povijesni roman. (Učenica, 15 g.)

Odličan je to povijesni roman. Upoznao sam dio hrvatske povijesti. Tako se može bolje naučiti hrvatska povijest. Nije važno što je pisac nešto dometnuo. I povjesničari izmisle nešto što nije sigurno. (Učenik, 16 g.)

Ovo je i povijesni i ljubavni roman. Pa tko ne bi Zlatarovo zlato pročitao? Vjerojatno tu osobu ništa u životu ne zanima. Možda takva osoba samo tupo sjedi ispred televizora i gleda kako se vrte slike. Uz ovaj roman možeš misliti i o prošlosti i sadašnjosti, ali i budućnosti. Izgleda da se toga u životu puno ponavlja. (Učenica, 16 g.)

Oduševljena sam tim romanom. Zauvijek ću pamtili kako je Pavao spasio Doru. Ima li što ljepše od toga? (Učenica, 15 g.)⁶⁶

Roman se analizira na nastavnom dvosatu. Nastavnik će za motivaciju na ploču napisati izreku *Dobro se dobrim vraća* te pitati učenike slažu li se s tim ili ne. Učenici će obrazložiti svoje mišljenje, a nastavnik će pitati vrijedi li ta izreka za likove iz romana *Zlatarovo zlato* te će na taj način najaviti temu i autora.

Nastavnik će nakon motivacije učenicima podijeliti dvije vrste nastavnih listića. Na jednom nastavnom listiću biti će postavljena pitanja o ljubavnoj fabuli, a na drugom listiću o povijesnoj fabuli.

Pitanja s prvog nastavnog listića su:

1. Izdvojite likove vezane uz ljubavnu fabulu i okarakterizirajte ih. Dokažite da se Šenoa pri njihovom stvaranju služio postupkom idealizacije lika.
2. Koja je uloga ljubavne fabule u romanu?
3. Objasnite tvrdnju da je Dora pasivna junakinja
4. Razmislite zašto Šenoa ne ostavlja Doru na životu i ne daje sretan kraj romanu. Navedite barem dva argumenta.

⁶⁶ Pandžić, Cetinić, *Hrvatska čitanka 1, udžbenik za prvi razred gimnazije*, 147.

Polovica učenika dobit će pitanja vezana uz povijesnu fabulu. Učenici prvo trebaju pročitati ulomak iz povijesne građe, a zatim odgovoriti na pitanja. Nastavni listić izgledat će ovako:

Dne 5. veljače na dan blažene Agate, djevice i mučenice 1578. za vrijeme najma glavne skupštine gospode i plemića štališa i redovah Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u rečenom varošu na Gričkih Goricah, kad je anjme poglaviti i velmožng. Krsto Ungnad uveden bio kao ban istih kraljevina D.H.S., došao je uzvišeni g. St. Gregorianec oko 10 satih po noći po prilici idući iz grada do Kamenitih vrata te je zahtijevao da mu se vrata otvore. Tada je došao mudri muž zlatar po imenu Petar Krupić, radni građanin istoga varoša, da po zvanju, njemu povjerenom vrata otvori, gdje je i svjedok nazočan bio, te htjede, pozdraviv lijepo Stjepka Gregorijanca, otvorit vrata; ali nato stade Gregorianec Petra najružnijim i nečastnimi psovkami grditi, stade ga čušiti za uho, vući za kosu, povali ga na zemlju, gazio ga nogama, i tukao do volje rukama. Kad je Petar tako na zemlji ležao, priskoči jedan od Gregoriančevih sluga i htjede starca sjekirom ošinut držeći ga za lasi, da ga nije Bartol Petnhart obranio.⁶⁷

1. Pročitajte ulomak iz povijesnog izvora i usporedite s tim događajem u romanu.
2. Pristupa li August Šenoa objektivno povijesnoj građi?
3. Kako su u romanu prikazani građani slobodnog grada Zagreba, a kako Stjepko Gregorijanec?
4. Je li Stjepko Gregorijanec tragičan lik? Objasnite odgovor.

Učenici će na pitanja odgovarati sedam minuta i samostalno, a nakon toga nastavnik će za svako pitanje prozvati drugog učenika. Nakon izlaganja nastavnik će učenicima postaviti pitanje prevladava li u romanu ljubavna ili povijesna fabula. Učenici koji su dobili nastavni listić s pitanjima o ljubavnoj fabuli otići će na jednu stranu razreda, a učenici koji su odgovarali na pitanja o povijesnoj fabuli na drugu stranu. Nastavnik će im objasniti da prva skupina zagovara tezu da u *Zlatarovom zlatu* prevladava ljubavna fabula, a druga skupina da prevladava povijesna fabula. Svaka skupina ima deset minuta da smisli dobre argumente za obranu svoje teze. Nakon toga jedan će učenik iz svake skupine izložiti svoje argumente. Učenici moraju pažljivo slušati i zapisati argumente kako bi idući zadatak bio uspješan. Nakon njihova izlaganja, skupine će opet dobiti deset minuta da pobiju argumente svojih

⁶⁷ Skupina autora, *Čitanka 1 za prvi razred gimnazije*, 84. – 85.

protivnika. Nastavnik će im obrazložiti da će pobijediti ona skupina koja bude dala više dobrih protuargumenata. Nakon proglašenja pobjednika, učenici se vraćaju na svoja mjesta. Nastavnik će nakon rasprave pitati učenike što je Šenoa želio postići, odnosno što je želio poručiti svojim čitateljima. Daje učenicima nekoliko minuta za razmišljanje i konzultiranje s kolegom u klupi, a nakon toga proziva nekoliko učenika koji iznose svoje mišljenje o zadanom pitanju.

Na kraju sata učenici će pisati pismo Augustu Šenoi. Mogu ga pitati o onome o čemu su maloprije raspravljali, dati mu neki savjet, pohvaliti njegov rad i sl. Nastavnik će prozvati nekoliko učenika da pročitaju što su napisali. Oni učenici koji nisu napisali pismo na satu napisat će ga za domaću zadaću.

7. KARAMFIL S PJESNIKOVA GROBA – MOGUĆNOST OBRADU U OBVEZNOJ NASTAVI

7.1. Jedan metodički pristup *Karamfilu s pjesnikova groba* u izornoj nastavi Hrvatskoga jezika

Jedan mogući pristup obradi *Karamfila s pjesnikova groba* daje Mirjana Drahoutsky⁶⁸ u izornoj nastavi Hrvatskoga jezika jer se ta pripovijetka ne nalazi u obveznom nastavnom programu. Ta se pripovijetka može analizirati unutar različitih metodičkih sustava ili njihovom kombinacijom. Drahoutsky za analizu predviđa dva nastavna sata, a realizacija sata odvija se u pet faza:

1. Čitanje pripovijetke i zadatci za samostalan rad kod kuće
2. Provjeravanje rezultata samostalnog rada
3. Određivanje problema za samostalno istraživanje i metoda rada
4. Istraživački rad učenika
5. Analiza i korekcija rezultata

U uvodnom dijelu sata nastavnica će motivirati učenike uglazbljenom verzijom Šenoine pjesme *Zagreb* koju je izveo školski zbor. Učenici su prethodno posjetili Zagreb pa su se trebali prisjetiti onoga što su vidjeli. Za zadaću su trebali napisati svoje dojmove na temu *Vratio se Šenoa u svoj voljeni Zagreb*. Neki će učenici pročitati svoj rad.

Nastavnica će zatim temu najaviti tako što će donijeti jedan cvijet na sat i pitati učenike kakve osjećaje u njima pobuđuje taj cvijet. Učenici su nabrajali: ljepota, skromnost, uzvišenost, Šenoa, rodoljublje, prijateljstvo i sl., a zatim su u nizu koji su nabrojali trebali odabrati dvije tematske riječi koje se provlače kroz pripovijetku *Karamfil s pjesnikova groba* (ljubav i rodoljublje).

Interpretacija djela počinje objavom dojмова o pročitanoj pripovijetki, a zatim slijedi izlaganje koje su morali pripremiti kod kuće po grupama. Zadatak je bio naći najzanimljivije podatak o životu i radu Augusta Šenoa koristeći se dvjema knjigama koje je nastavnica odredila. Na taj je način nastavnica provjerila jesu li učenici pročitali pripovijetku, kako su je doživjeli i shvatili te koliko duboko može ući u analizu djela.

⁶⁸ Mirjana Drahoutsky, „Jedna mogućnost obrade pripovijetke *Karamfil s pjesnikova groba* Augusta Šenoa u izornoj nastavi“, *Suvremena metodika nastave hrvatskoga ili srpskoga jezika: Časopis za nastavu hrvatskog jezika, scenske i filmske umjetnosti*, (1990., br. 1-2) 12. – 14.

Učenici na drugom satu dobivaju zadatke na nastavnim listićima koje rješavaju kao grupa, a voditelj grupe zatim čita odgovore. Nastavni dvosat završava petnaestominutnom predstavom *Karamfil s pjesnikova groba* za koju su se određeni učenici ranije pripremili.

Metodički pristup koji je autorica ponudila jako je kreativan. Za ostvarenje takvoga dvosata bilo je potrebno mnogo pripreme, trebalo je sve detaljno isplanirati (odlazak u Zagreb, uvježbavanje zbora, predlaganje literature za samostalan učenički rad, osmišljavanje predstave itd.). Motivacija i najava teme bile su primjerene, zadatcima za samostalan rad došle su do izražaja učeničke sposobnosti, a istraživačkim i stvaralačkim radom razvijali su svoj kritički stav prema djelu. Osim toga, učenici su bili ti koji su zapravo svojim radovima vodili cijeli nastavni proces, dok je profesorica usmjeravala njihov rad. Svi su se učenici morali potruditi da bi ostvarenje nastavnih ciljeva bilo moguće. Nastavnica je raznovrsnim metodama i postupcima učenicima nastavu učinila zanimljivijom, a učenici su zapamtili mnogo toga. Ono što kod takvoga pristupa može biti problematično jest činjenica da su učenici imali dosta zadataka za rad kod kuće, pritom možda zanemarujući obvezne predmete.

Zbog važnih poruka koje šalje pripovijetka, autorica metodičkoga rada smatra da bi bilo dobro uvrstiti je u obvezni srednjoškolski (gimnazijski) program kao lektirno djelo. Ranije je već spomenuto da bi bilo dobro razgovorom o pripovijetki kod učenika razviti stav o pravim vrijednostima u životu, pogotovo u današnje vrijeme. Osim toga, kod učenika se razvija i ljubav prema domovini, pobuđuju se pozitivne emocije i uviđa važnost odanosti vlastitom narodu.

Kako se August Šenoa i njegova djela analiziraju u trećem razredu gimnazije u sklopu nastavne cjeline *Protorealizam*, bilo bi prikladno za tu pripovijetku izdvojiti jedan sat interpretacije. Autorica rada u nastavku predlaže metodički pristup za interpretaciju *Karamfila s pjesnikova groba* kao lektirnog djela na jednom nastavnom satu.

7.2. Prijedlog metodičkog pristupa pripovijetki *Karamfil s pjesnikova groba* u obveznoj nastavi Hrvatskoga jezika

Pripovijetku *Karamfil s pjesnikova groba* nastavnik će analizirati na jednom nastavnom satu. Učenike će motivirati na čitanje pripovijetke tako što će učenici u bilježnice napisati svoja očekivanja, tj. o čemu se u pripovijetki radi s obzirom na njezin naslov. Učenici će čitati svoje odgovore, a nastavnik im neće reći jesu li bili blizu u svojim pretpostavkama, nego će ih uputiti na čitanje pripovijetke. Učenici će morati pročitati pripovijetku da bi saznali jesu li dobro pretpostavili.

Nastavnik će na početku sata motivirati učenike za rad tako što će im reći da u bilježnice napišu pet vrijednosti koje su im najvažnije u životu. Učenici će imati nekoliko minuta da razmisle i zapišu odgovore u bilježnicu. Nakon toga nastavnik će prozvati nekoliko učenika da pročitaju svoje odgovore. Učenici će prokomentirati što su izabrali kao najvrjednije te usporediti koliko su im odgovori slični, odnosno različiti. Nastavnik će zatim pitati koliko je u životu važno domoljublje i zašto bi to ljudima trebalo biti toliko važno. Na taj će način najaviti temu sata, pripovijetku *Karamfil s pjesnikova groba* te autora. Naslov će biti prikazan na slikokazu. Zatim će pitati učenike kakav je dojam na njih ostavila pripovijetka, jesu li pogodili o čemu se radi u pripovijetki. Zatim će prikazati sliku Prešernova groba, pitat će ih čiji se grob spominje u pripovijetki, tko je sve posjetio taj grob i zbog čega je dolazak na njegov grob bio toliko važan. Učenici će odgovoriti da su autor, Neža i Albert došli na Prešernov grob. Albert i autor su najbolji prijatelji koji su konačno spoznali važnost osjećaja pripadnosti svojem narodu. Osim toga, dolazak na Kranj pomogao im je da shvate da se trebaju boriti za svoj narod i identitet i ne dopustiti većim narodima da im nameću svoje ideale.

Nastavnik će u sljedećoj etapi sata učenicima na slikokazu prikazati pitanja na koja će učenici odgovarati u paru. Učenici koji nisu pročitali pripovijetku dobit će jedan ulomak za čitanje, a zatim će morati taj ulomak napisati u obliku scenarija tako da likove prilagode sadašnjem vremenu.

Učenici koji su pročitali pripovijetku odgovarat će na sljedeća pitanja u paru:

1. Okarakterizirajte glavne likove.
2. Zašto Albert ne želi biti Slovenac, nego čita njemačku literaturu? Pronađi citat u knjizi.
3. Je li Šenoa mogao Nežu ostaviti na životu? Što misliš zašto?
4. Što Šenoa želi poručiti tom pripovijetkom?

5. U čemu leži vrijednost karamfila s pjesnikova groba? Što on predstavlja autoru?

Učenici na navedena pitanja odgovaraju samostalno, a onda nastavnik proziva nekoliko učenika da pročitaju odgovore. Ostali učenici dopunjuju odgovore ako bude potrebno te ih međusobno komentiraju. Nastavnik će zatim pitati učenike na koji bi oni način izrazili svoje domoljublje. Vidjeli su na koji je način Šenoa izražavao svoje domoljublje te je na to nastojao i druge potaknuti na to. Učenici bi trebali napisati na koji bi način oni poticali ljude na borbu za svoju zemlju i vlastiti identitet. Učenici za taj zadatak imaju sedam minuta, a onda će nastavnik prozvati nekoliko učenika kako bi saznao koliko su učenici bili kreativni i domišljati u svojim prijedlozima.

Učenici koji su imali za zadatak smisliti scenarij prilagođen današnjim prilikama na kraju sata odglumit će ono što su napisali.

8. ZAKLJUČAK

U radu je bilo riječi o metodičkim pristupima književnom djelu Augusta Šenoa. August Šenoa jedan je od najvećih hrvatskih književnika, a njegova se djela nalaze u nastavnim programima u osnovnoj i srednjoj školi kao reprezentativni primjerci određenih književnih vrsta. Cilj je rada bio prikazati na koji se način pristupa Šeninim djelima u metodičkoj literaturi, a na koji način u živoj nastavi. Prije same analize metodičkih pristupa dan je pregled Šeninih djela u čitankama i priručnicima za osnovnu i srednju školu kako bi se uočila prisutnost njegovih djela u nastavi hrvatske književnosti.

Metodički pristupi u literaturi koje je autorica istaknula slični su pristupima u ostalim priručnicima, temelje se na interpretacijsko-analitičkom nastavnom sustavu i učenici dobivaju osnovne informacije o fabuli ili strukturi lirске pjesme. Problemska pitanja i zadatci koji zahtijevaju veću razinu kritičkog razmišljanja ponuđeni su u čitankama i priručnicima učenicima koji žele znati više. Što se tiče analize odabranih djela (*Povjesticama*, *Prosjaku Luke i Zlatarova zlata*) u živoj nastavi, u osnovnoj školi pristup *Povjesticama* i *Prosjaku Luki* temelji se također na interpretacijsko-analitičkom nastavnom sustavu te ponekom stvaralačkom zadatku, dok se u gimnaziji *Zlatarovo zlato* analizira u okviru problemskog sustava koji od učenika zahtijeva visoku razinu književnoteorijskog i književnopovijesnog znanja te razumijevanje radnje samog romana. Ono što se može istaknuti kao pozitivno jest činjenica da nastavnici pokušavaju učenike što više uključiti u analizu određenog djela, uvažavaju njihovo mišljenje, stvaralačkim zadacima potiču kreativnost kod učenika i dopuštaju im slobodu u izražavanju. Svakako da treba i dalje raditi na usavršavanju nastavnog procesa i međusobnoj komunikaciji nastavnika i učenika, a to se može postići kvalitetnim temama, razgovorom, promišljanjem o djelima i autorima koji učenicima šalju određene poruke.

S ciljem uspješnije analize, autorica na kraju rada predlaže svoje metodičke pristupe *Povjesticama*, *Prosjaku Luki*, *Zlatarovu zlato* te daje prijedlog za čitanje i analizu pripovijetke *Karamfil s pjesnikova groba* nadajući se da će i ti metodički pristupi jednoga dana zaživjeti u nastavi književnosti prilikom analize Šeninih lektirnih djela.

POPIS LITERATURE

Primarna literatura

1. Šenoa, August. 2005. *Povjestice*. Varaždin: Katarina Zrinski.
2. Šenoa, August. 2005. *Prosjak Luka*. Zagreb: Metodički obrađena lektira; Školska knjiga.
3. Šenoa, August. 2001. *Zlatarovo zlato*. Zagreb: Metodički obrađena lektira; Školska knjiga.
4. Šenoa, August. 1997. *Karamfil s pjesnikova groba; Kanarinčeva ljubovca*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

Sekundarna literatura

1. Babić, Nada, Dinka Golem i Dunja Jelčić. 2005. *Dveri riječi 6, hrvatska čitanka za šesti razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
2. Babić, Nada, Dinka Golem i Dunja Jelčić. 2007. *Dveri riječi 7, hrvatska čitanka za sedmi razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
3. Babić, Nada, Dinka Golem i Dunja Jelčić. 2007. *Dveri riječi 8, hrvatska čitanka za osmi razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
4. Babić, Nada, Dinka Golem, Dunja Jelčić, Ivan Đurić, Katica Belas i Antonija Vlašić. 2007. *Dveri riječi 6, priručnik za učiteljice/učitelje hrvatskoga jezika za 6. razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
5. Babić, Nada, Dinka Golem, Dunja Jelčić, Ivan Đurić, Katica Belas i Antonija Vlašić. 2007. *Dveri riječi 7, priručnik za učiteljice/učitelje hrvatskoga jezika za 7. razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
6. Babić, Nada, Dinka Golem, Dunja Jelčić i Ivan Đurić. 2007. *Dveri riječi 8, priručnik za učiteljice/učitelje hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
7. Cetinić, Gea i Vlado Pandžić. 2005. *Hrvatska čitanka 3, udžbenik za 3. razred gimnazije*. Zagreb: Profil.
8. Diklić, Zvonimir i Joža Skok. 2006. *Darovi riječi 8, hrvatska čitanka za 8. razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Diklić, Zvonimir i Joža Skok. 2003. *Priručnik za učitelje 8 uz udžbenik Darovi riječi*. Zagreb: Školska knjiga.

10. Diklić, Zvonimir, Joža Skok i Dunja Merkler. 2009. *Radost čitanja 6, hrvatska čitanka za 6. razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Diklić, Zvonimir, Joža Skok i Dunja Merkler. 2009. *Radost čitanja 7, hrvatska čitanka za 7. razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
12. Diklić, Zvonimir, Joža Skok i Dunja Merkler. 2010. *Radost čitanja 8, hrvatska čitanka za 8. razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Diklić, Zvonimir, Joža Skok i Dunja Merkler. 2009. *Radost čitanja 6, priručnik za nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Diklić, Zvonimir, Joža Skok i Dunja Merkler. 2009. *Radost čitanja 7, priručnik za nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
15. Diklić, Zvonimir, Joža Skok i Dunja Merkler. 2009. *Radost čitanja 8, priručnik za nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
16. Drahoutsky, Mirjana. 1990. Jedna mogućnost obrade pripovijetke Karanfil s pjesnikova groba Augusta Šenoa u izornoj nastavi. *Suvremena metodika nastave hrvatskoga ili srpskoga jezika: Časopis za nastavu hrvatskog jezika, scenske i filmske umjetnosti*, br. 1–2.
17. Dujmović-Markusi, Dragica. 2007. *Književni vremeplov 1, čitanka iz hrvatskoga jezika za treći razred gimnazije*. Zagreb: Profil.
18. Dujmović -Markusi, Dragica i Sandra Rossetti-Bazdan. 2010. *Književni vremeplov 3, čitanka iz hrvatskoga jezika za treći razred gimnazije*. Zagreb: Profil.
19. Nastavni planovi srednjih škola; nastavni programi za hrvatski jezik, povijest i etiku u srednjim školama, *Glasnik Ministarstva prosvjete i športa RH*, 1995., posebno izdanje broj 2.
20. Horvatek-Modrić, Davorka, Ruža Križan-Sirovica, Sanja Šepac-Dužević, Marija Ćurić i Žarko Gazzari. 2003. *Čitanka 1 za 1. razred četverogodišnje srednje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Jambrec, Olga i Ante Bežen. 2009. *Hrvatska čitanka za 6. razred osnovne škole*. Zagreb: Naklada Ljevak.
22. Jambrec, Olga i Ante Bežen. 2005. *Hrvatska čitanka za 7. razred osnovne škole*. Zagreb: Naklada Ljevak.
23. Jambrec, Olga i Ante Bežen. 2009. *Hrvatska čitanka za 7. razred osnovne škole*. Zagreb: Naklada Ljevak.
24. Jambrec, Olga i Ante Bežen. 2009. *Hrvatska čitanka za 8. razred osnovne škole*. Zagreb: Naklada Ljevak.

25. Jelaković, Božica i Vesela Mađerić. 2003. *Čitanka 1 za 1. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
26. Kovač, Slavica i Mirjana Jukić. 2009. *Priručnik za učitelje hrvatskoga jezika u VI. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Ante Bežena i Olge Jambrec*. Zagreb: Naklada Ljevak.
27. Kovač, Slavica, Vesna Dunatov i Jadranka Tomas. 2009. *Priručnik za učitelje hrvatskoga jezika u VII. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Ante Bežena i Olge Jambrec*. Zagreb: Naklada Ljevak
28. Kovač, Slavica, Vesna Dunatov i Jadranka Tomas. 2009. *Priručnik za učitelje hrvatskoga jezika u VIII. razredu osnovne škole uz HRVATSKU ČITANKU autora Ante Bežena i Olge Jambrec*. Zagreb: Naklada Ljevak.
29. Miliša, Jadranka i Nataša Jurić. 2007. *Krila riječi 8; priručnik za učitelje uz čitanku za osmi razred*. Zagreb: Školska knjiga.
30. *Nastavni plan i program za osnovnu školu (HNOS)*. 2006. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa 2006.
31. Pandžić, Vlado, Josip Kekez i Mile Mamić. 1998. *Hrvatski 3 – jedinstveni udžbenik za 3. razred strukovnih tehničkih (četverogodišnjih) škola*. Zagreb: Profil.
32. Pandžić, Vlado, Šenoin roman „Zlatarovo zlato“ u spletu modernih metodičkih koncepcija i teorije recepcije (I). *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika: časopis za nastavu hrvatskog ili srpskog jezika, književne, scenske i filmske umjetnosti*, 1980, br. 2
33. Pandžić, Vlado. 1980. Šenoin roman „Zlatarovo zlato“ u spletu modernih metodičkih koncepcija i teorije recepcije (II). *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika: časopis za nastavu hrvatskog ili srpskog jezika, književne, scenske i filmske umjetnosti*, br. 3
34. Petrović, Biserka, Ingrid Šlosar i Marica Zrilić. 2007. *Krila riječi 7, priručnik za učitelje uz čitanku za sedmi razred*. Zagreb: Školska knjiga.
35. Prosperov Novak, Slobodan. 2003. *Povijest hrvatske književnosti, Od Bašćanske ploče do danas*. Zagreb: Golden marketing.
36. Rosandić, Dragutin. 1996. *Književnost 1, udžbenik za 1. razred gimnazije*. Zagreb: Profil.
37. Rosandić, Dragutin. 1996. *Književnost 3, udžbenik za 3. razred gimnazije*. Zagreb: Profil.

38. Rosandić, Dragutin. 1994. *Zlatarovo zlato u kontekstu teorije curriculumuma. Metodičke upute uz interpretacije književnih djela I. kola Ključa za književno djelo*, Zagreb: Školska knjiga.
39. Rosandić, Dragutin. 1994. *Prosjak Luka u kontekstu didaktičko-metodičkih teorija. Metodičke upute uz interpretacije književnih djela I. kola Ključa za književno djelo*, Zagreb: Školska knjiga.
40. Skupina autora. 2007. *Krila riječi 6, čitanka za 6. razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
41. Skupina autora. 2007. *Krila riječi 7, čitanka za 7. razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
42. Skupina autora. 2007. *Krila riječi 8, čitanka za 8. razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
43. Skupina autora. 2003. *Čitanka 1, udžbenik za 1. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
44. Skupina autora. 2003. *Čitanka 3, udžbenik za 3. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
45. Šicel, Miroslav. 2004. *Povijest hrvatske književnosti, Knjiga I., Od Andrije Kačića Miošića do Augusta Šenoae (1775. – 1881.)*. Zagreb: Naklada Ljevak.
46. Vršić, Sonja i Suzana Jurić. 2008. *Krila riječi 6; priručnik za učitelje uz čitanku za šesti razred*. Zagreb: Školska knjiga.
47. Zinka, Marija, Jasna Šego i Jelena Vignjević. *Hrvatski jezik, jezično izražavanje i književnost III., udžbenik za 3. razred četverogodišnjih strukovnih škola*. Zagreb: Profil.
48. Živny, Mirjana. 2003. *Priručnik 1 uz Čitanku 1 skupine autora za 1. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
49. Živny, Mirjana, Majda Bekić-Vejzović i Lidija Farkaš. 2003. *Priručnik 3 uz Čitanku 3 skupine autora za treći razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.